

Queer i ankdammen

– upplevelser av dubbelt minoritetskap i Svenskfinland

Jasmin Mikaela Öberg, 37700

Avhandling pro gradu i sociologi

Handledare: Mikko Lagerspetz

Fakulteten för samhällsvetenskaper och ekonomi

Åbo Akademi

Åbo 2019

ÅBO AKADEMI – FAKULTETEN FÖR SAMHÄLLSVETENSKAPER OCH EKONOMI

Abstrakt för avhandling pro gradu

Ämne: Sociologi	
Författare: Jasmin Öberg	
Arbetets titel: Minoritet i minoriteten – queer i ankdammen	
Handledare: Mikko Lagerspetz	
<p>I avhandlingen undersöks hur finlandssvenskar som hör till en sexuell eller könsminoritet upplever sin identitet. Fokus har legat på identitetsskapande och vilka faktorer som påverkar detta. Queer används i avhandlingen som ett samlingsbegrepp för alla individer som inte hör till den heterosexuella, ciskönade majoriteten. Genom att först presentera teorier om identitetsskapande och sedan se på identitetsbildning i grupperna finlandssvensk och queer, läggs den teoretiska basen för analysen av det dubbla minoritetskapet. Syftet med undersökningen är att få en sociologisk förståelse för hur det är att leva som en queer finlandssvensk.</p> <p>Som empiriskt material för analysen används svar på frågelistan Minoritet i minoriteten, som samlats in av Svenska Litteratursällskapet (SLS). Listan har besvarats av 31 individer i varierande åldrar från olika delar av Svenskfinland. Majoriteten av respondenterna är unga kvinnor, varav ett flertal är bisexuella. De tre huvudsakliga temana som tas upp i frågelistan är <i>berättelser och begrepp</i>, <i>språk</i> samt <i>identitet</i>. För att hitta svar på frågeställningen undersöks i analysen användningen av begreppet queer, hur queerhet introducerats till respondenterna, respondenternas öppenhet och identitet samt bostadsortens, kulturprodukters och språkets inverkan.</p> <p>I analysen används diskursanalytiska verktyg introducerade av Michel Foucault och Norman Fairclough. Subjekspositioner, utestängningsmetoder och diskursens tre funktioner är verktyg som appliceras på materialet. Resultatet av analysen visar att finlandssvenskheten främst påverkar queerheten begränsande genom att kretsarna tenderar att vara små, och att det speciellt på mindre orter upplevs svårt att hålla sig anonym. Respondenternas identitetsskapande och självbild påverkas vidare av attityder som omgivningen förmedlar. ”Homo” är något en stor del av respondenterna uppgett att har använts som skällsord under deras uppväxt, vilket har lett till att respondenterna uppfattat sexuella minoriteter som något negativt. På mindre orter saknas också representation av queera, samt queera rum och sammanhang, vilket gjort det svårt för respondenterna att utveckla sin identitet.</p>	
Nyckelord: Minoritet, finlandssvensk, queer, hbtqi, Finland, diskursanalys	
Datum: 25.5.2019	Sidantal: 64

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Historia och bakgrund.....	6
2.1. Historisk översikt av sexuella och könsminoriteter	6
2.1.1. Finländsk lagstiftning angående sexuella och könsminoriteter	7
2.2. Historisk översikt av finlandssvenskar	9
2.2.1. Finländsk lagstiftning angående finlandssvenskar.....	9
3. Identitetsskapande och dess situationsbundenhet	10
3.1. Identitetsskapande	10
3.2. Stigma och presentation av självet	11
3.3. Könets framförande och tvingande heterosexualitet	14
4. Identitetsbildning	15
4.1. Finlandssvensk identitet	15
4.2. Queer identitet	18
5. Metod och material	22
5.1. Metod.....	22
5.1.1. Diskursanalys	22
5.1.2. NViVo.....	24
5.2. Material: frågelistan ”Minoritet i minoriteten”	24
5.2.1. Etiska aspekter	27
6. Analys utgående från frågelistan ”Minoritet i minoriteten”	29
6.1. Begreppet queer.....	30
6.1.1. Beskrivning av andra.....	30
6.1.2. Självidentifiering.....	31
6.1.3. Queerhetens funktioner	32
6.2. Tidigaste upplevelser.....	33
6.3. Representation och utrymme.....	35
6.3.1. Bostadsort.....	36
6.3.2. Kulturprodukter.....	38
6.4. Queer identitet och öppenhet.....	39
6.5. Språk.....	42
7. Resultat och diskussion.....	44

7.1. Svar på forskningsfrågor	44
7.2. Framtida forskning	50
8. Avslutande diskussion	50
Litteraturförteckning:	53
Bilaga 1. Frågelistan “Minoritet i minoriteten”	57

Förord

I april 2018 satt jag och bollade idéer för min avhandling pro gradu. Jag påbörjade flera skisser för forskningsplan, men ingenting jag läste mig in på kändes intressant längre än en stund. En solig eftermiddag kom jag slutligen på idén att be om tips på relevanta teman med en feministisk anknytning av Salla Tuori som är biträdande professor vid genusvetenskap. Utan henne hade jag inte hittat fram till materialet min avhandling baserar sig på, så henne vill jag varmt tacka.

Materialet jag fått använda mig av är insamlat av Svenska litteratursällskapet i Finland, och handlar om finlandssvenskar som hör till en sexuell och/eller könsminoritet. Jag vill tacka SLS för insamlandet av detta material, och för att de gett mig förtroendet att arbeta med det. Vidare vill jag tacka Susanne Österlund-Pötzsch som hjälpt mig med praktiska frågor angående tillgången till materialet.

Jag vill tacka min familj för stödet de gett mig under detta arbete, och hela studietiden. Utan mina vänners och min pojkväns förståelse och uppmuntran hade denna process blivit betydligt tyngre, så tack för varje Snapchat, WhatsApp-meddelande, DM, brev, diskussion, meme och vinkväll ni försett mig med.

Slutligen vill jag tacka hela personalen på sociologiska enheten vid Åbo Akademi för sin hjälp, sina lästips, sitt visade intresse och alla diskussioner vi fört. Speciellt vill jag tacka min handledare, professor Mikko Lagerspetz, som tagit sig an att hjälpa mig med detta projekt.

Härmed önskar jag er alla en intressant och lärorik läsestund, om ett ämne som ligger mig nära hjärtat.

Åbo, maj 2019

Jasmin Öberg

1. Inledning

Jag är inte längre hemma någonstans. Jag är hemma några ögonblick, då och då i en kvinnas famn. Där är jag hemma. Nu är det alltså sagt. Det som du vetat. Det som jag vetat att du vetat. Det som aldrig fick uttalas så länge du levde. Och som jag äntligen får tala om när du är död.

- Vivica Bandler

Ovanstående citat skrev Vivica Bandler som ett brev till sin mor, i sista kapitlet av sin memoarbok (Sarkola 2017, 61). Citatet exemplifierar mycket väl hur det kan vara att höra till en sexuell minoritet – kanske är det en identitet man har svårt att hitta fram till, eller någonting man är tvungen att försöka dölja. I denna avhandling undersöks finlandssvenskars upplevelser av att tillhöra en sexuell eller könsminoritet och om de har kunnat vara öppna eller känt sig tvungna att dölja detta. Jag undersöker hur detta har påverkat identitetsskapandet hos dessa individer, och vilken roll som finlandssvenskheten haft i det hela. I denna avhandling tar jag inte upp teorier som behandlar större samhällseliga strukturer som skapar majoriteter och minoriteter, eller grupporganisering, utan fokuserar ämnet enbart på individnivå.

Det speciella med att studera just finlandssvenskar som hör till en sexuell eller könsminoritet, är det dubbla minoritetskapet som de är en del av. Att vara en minoritet i en minoritet kan påverka livet på många olika plan, speciellt då grupperna i sig redan är små. För att forska i detta använder jag teorier som behandlar självidentitet och identitetsskapande processer. Vad det innebär att höra till någon av dessa minoriteter presenteras med hjälp av en genomgång av tidigare forskning. Själva analysdelen i avhandlingen baseras på svar på en frågelista som i samband med projektet *Finland 100 – i regnbågens färger*, skapats av Svenska litteratursällskapet i Finland (SLS) i samarbete

med servicen *Kultur för alla*. Frågelistan *Minoritet i minoriteten*¹ riktar sig till finlandssvenska individer som upplever sig höra till sexuella och/ eller könsminoriteter, samt individer som känner någon i sin närhet som hör till gruppen.

Syftet med frågelistan är att lyfta fram historier om finlandssvenska sexuella och könsminoriteter och deras upplevelser i (Svensk)Finland, då ett sådant material inte tidigare funnits. Projektets koordinatör Rita Paqvalén har kommenterat insamlingen enligt följande "[v]i vill lyfta fram HBTIQ²-berättelser som en del av den allmänna berättelsen om Finland och inte som kuriosas" (Schroeder 2016, 10). Syftet är med andra ord att ge utrymme åt historier, som i historieskrivningen (aktivt eller passivt) blivit undandömda och utelämnade. På finska har material som direkt berör sexuella minoriteter och könsminoriteter i Finland samlats in för första gången år 1993, av *Finska litteratursällskapet* (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto, SKS) (Kivilaakso 15, 2018).

Listan består av frågor som berör berättelser och begrepp, språk, könsidentitet och sexuell identitet. Också frågor gällande ens umgängeskretsar förekommer. Frågelistan besvarades av 31 individer, varav alla förutom två själva hör till en sexuell eller könsminoritet. Respondenterna är i varierande åldrar, och från olika delar av Svenskfinland. De flesta svaren kom från unga kvinnor, medan antalet svar från män och icke-binära personer var klart mindre. Utdrag ur detta material kommer i samspel med teorierna som presenteras att fungera som exempel på hur identiteten hos individer inom dessa två minoritetsgrupper kan se ut. Som analysmetod används diskursanalys enligt Norman Fairclough och Michel Foucault.

Personer som hör till sexuella eller könsminoriteter benämns i avhandlingen som individer med en queer identitet, då queer ofta definieras som ett paraplybegrepp för sådana identitetsuppfattningar som skiljer sig från hetero- och cisnormen (Rhoads 1994, 4). Eftersom detta är långt ifrån den enda definitionen på queer, presenterar jag också mer djupgående begreppet och dess användningsmöjligheter under analysen.

---

¹ Frågelistan hittas som bilaga i slutet av avhandlingen

² HBTIQ används som en förkortning och ett samlingsbegrepp för homosexuella, bisexuella, transkönade, interkönade och queera

I avhandlingen presenterar jag vad dessa identiteter kan innebära för en individ, samt hur de är skapade och fortfarande skapas. En viktig poäng är att det inte finns någon entydig definition av vad som räknas som en minoritet, och juridiskt sett finns det inte några fastställda kriterier på vad som krävs för att en grupp ska kunna anses vara en minoritet. Finlandssvenskarna är inte en minoritet i en juridisk (konstitutionell) mening, då svenska är ett av Finlands två nationalspråk, fastän de i sociologiskt eller demografiskt avseende är det. Steven Wheatley (2005, 18) sammanfattar att ”minoriteter är grupper i numerär minoritet, i icke-dominerande position, med specifik etnisk, religiös eller språklig karaktär, och med gruppsolidaritet och vilja att överleva som specifik grupp”. Enligt denna definition, inom internationell rätt, kan finlandssvenskarna ses som en minoritet, medan sexuella och könsminoriteter inte nödvändigtvis fyller kriterierna.

Gnanapala Welhengama (2010, 2) argumenterar för att grupper som knyts samman av ideologiska aspekter, vilket enligt henne innefattar sexuell orientering, inte borde räknas som en minoritetsgrupp. Exempel på andra grupper som enligt henne inte bör ses som minoriteter nämner hon skalliga individer och kattägare; en gemensam faktor eller ett gemensamt intresse är inte tillräckligt för att skapa en minoritet. Hon tillägger att man inom internationell rätt ser många subgrupper som sociala grupper, istället för minoriteter. Welhengamas definition lämnar uttryckligen queera individer utanför ramarna av en erkänd minoritetsgrupp.

I denna avhandling använder jag en sociologisk och inte en juridisk definition av begreppet minoritetsgrupp. Denna definition inbegriper finlandssvenskar och queera som minoritetsgrupper. Det här baserar sig på att bägge grupper utgör en liten del av befolkningen i Finland, att de har en kollektiv identitet samt att de själva ser sig som en mer eller mindre enhetlig grupp. Grupperna kännetecknas också av att de ställer krav på att erkännas som en grupp av samhället. Exempel på detta är att finlandssvenskar jobbar för att upprätthålla svenskans ställning i Finland, och att queera individer strävar efter ökad jämlikhet och synlighet (till exempel genom evenemang som Pride) samt försöker påverka lagen i en mer jämlik och inkluderande riktning. Dessutom finns det inom båda minoriteterna sociala organisationer som har integrerande funktioner för gruppen. I

Finland finns också lagstiftning som på olika sätt erkänner grupperna och jobbar för att försäkra deras lika rättigheter. Exempel på dessa är språklagen och diskrimineringslagen.

Då avhandlingen handlar om minoritets*identiteter* blir det också aktuellt att studera vad identitet egentligen är, hur den formas och vad som påverkar den. I sitt slutarbete om mental hälsa hos ungdomar som tillhör sexuella eller könsminoriteter beskriver Essi Pitkänen (2012) identitet som något som innefattar *vem* och *vad* man är. Enligt henne kan identiteten delas upp i två huvudsakliga delar, 1) social identitet: de grupper till vilka man känner sig höra, och 2) individuell identitet: individualitet, igenkännandet av egna karaktärsdrag och personlighet, samt behovet av att ses och bemötas som en individ. Till ens identitet hör också synen på det förflutna, och framtiden. Sexuell identitet handlar om synen på sig själv och förverkligandet av sin sexualitet. Den sexuella identiteten formas av såväl individuella som kulturhistoriska kontexter, vilka innefattar bland annat ens sexuella upplevelser (Pitkänen 2012, 13).

Att studera sexualitet är i sig inget nytt. Redan Sigmund Freud forskade i homosexualitet, och hade i många anseenden en liberal syn på variationen i sexualitetens uttrycksformer. Freud ansåg att heterosexualitet och homosexualitet var kulturellt betingade fenomen (Yoshino 2002, 790–791). Enligt Freud var homosexualitet inte något negativt, och år 1935 uttalade han sig om ämnet genom att skriva: "homosexuality is assuredly no advantage but it is nothing to be ashamed of, no vice, no degradation, it cannot be classified as an illness... homosexual persons are not sick" (Yoshino 2002, 793). Detta exemplifierar ändå enbart en individs syn på ämnet i fråga, och homosexualitet har av många människor setts på annat sätt. I Finland var homosexualitet klassat som en sjukdom ännu så sent som år 1981, och i dagens läge är homosexualitet förbjudet i lag i 70 länder som hör till FN.

Det görs ständigt undersökningar om diskriminering, och på vilka sätt attityder gentemot till exempel olika minoriteter över tid förändrats. En återkommande studie av detta slag är Eurobarometern, som genomförs två gånger per år. Utöver denna görs också *Special Eurobarometers*, vilka är opinionsundersökningar som fokuserar på specifika teman. År 2015 utfördes studien *Discrimination in the EU in 2015*, där man tog fasta på attityder gentemot sexuella och könsminoriteter. I Finland intervjuade man 1 004 personer, och i

hela EU 27 718 personer. Resultatet visade att 21 % av de intervjuade i Finland ansåg att lesbiska, homosexuella och bisexuella inte borde ha samma rättigheter som heterosexuella, och 23 % svarade "helt av annan åsikt" på påståendet att en sexuell relation mellan individer av samma kön inte är fel. För hela EU var dock andelen aningen större, nämligen 23 % respektive 27 % (European Commission 2015, 3).

I studien *Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity in Europe* framkommer det att individer i Nederländerna, som enligt Eurobarometern är ett av de mest queervänliga länderna i Europa, har mer problem med manliga homosexuella pars offentliga affektiva uppvisningar (40 %), än lesbiska pars (27%). Minst stör dessa handlingar mellan individer av motsatta kön (13 %). En annan aspekt som tas upp är att medan lesbiska och homosexuella lättare kan välja att dölja sin identitet i offentliga utrymmen, är detta inte lika lätt för transindivider, speciellt under deras könskorrigeringsprocess då de nödvändigtvis inte upplevs fylla könsnormen för vare sig kvinna eller man (Council of Europe 2011, 31). Detta är en orsak till att det är viktigt att inte endast studera sexuella minoriteters upplevelser, utan att man också bör ta reda på hur situationen ser ut för könsminoriteter.

Som teoretisk utgångspunkt för min avhandling använder jag mig av Anthony Giddens verk *Modernitet och självidentitet*, Erving Goffmans diskussion om stigma och presentation av självet, samt av Judith Butlers teori om framförande (eller performativitet).

Modernitet och självidentitet är av central betydelse för avhandlingen då självets reflexivitet och den växande individualismen i modern tid starkt påverkar hur individer söker efter och skapar sin identitet och livsstil. Goffmans diskussion blir viktig då den tar fasta på hur identiteten i olika situationer tar sig uttryck och starkt påverkas av situationen en individ befinner sig i. Butlers teorier om den tvingande heterosexualiteten och om könets framförande blir speciellt viktigt i analysen av den queera identiteten.

Avhandlingen är relevant då personer som upplevs queera fortfarande bemöter diskriminering, och unga individer som hör till gruppen oftare än andra uppges lida av problem med depression och självskaдебeteende. Dessutom är andelen självmord som begås statistiskt högre i denna grupp än bland individer som inte hör till sexuella eller

könsminoriteter (Alanko 2014, 37–38). Att materialet specifikt handlar om finlandssvenska individer är intressant då det gör det möjligt att intersektionellt studera finlandssvenskhet och queerhet som identitet. Den centrala frågeställningen i avhandlingen är hur det varit att växa upp tillhörande detta dubbla minoritetskap i Svenskfinland.

I avhandlingen presenteras först historia och bakgrund om de två minoritetsgrupperna, sedan följer ett teorikapitel. Efter detta diskuteras identitetsbildning inom grupperna, och därefter presenteras avhandlingens metod och material. Sedan följer en analys utgående från svaren på frågelistan. Undersökningens resultat presenteras och diskuteras i resultatkapitlet, där analysen knyts samman med de teorier som behandlats. Avhandlingen knyts sedan samman i en avslutande diskussion. Som bilaga till avhandlingen finns frågelistan ”Minoritet i minoriteten”.

2. Historia och bakgrund

I detta kapitel presenteras en historisk översikt av den queera och den finlandssvenska gruppen. Också finländsk lagstiftning som påverkar grupperna presenteras. Eftersom mobilisering och vilja att överleva som en specifik grupp är en central aspekt i skapandet av en minoritet (jf. Wheatley 2005, 18), presenteras också utmärkande händelser som varit viktiga ur denna synpunkt.

2.1. Historisk översikt av sexuella och könsminoriteter

Den troligtvis mest kända händelsen som har med queera individers rättigheter att göra är Stonewallupproret i New York som startade natten mellan den 27 och 28 juni år 1969 och utspelade sig under flera dagar. Upproret var en serie våldsamma demonstrationer mot en polisrazzia som attackerade manliga homosexuella, lesbiska och transpersoner på baren Stonewall Inn. Efter Stonewall fanns ett stort tryck på politiskt medvetna queera att bli öppna med sin sexuella och könsidentitet, och på så sätt göra det personliga till något politiskt.

På ettårsdagen av incidenten vid Stonewall, i mars år 1970, ordnade aktivister den första Prideparaden i New York. I paraden deltog uppskattningsvis mellan femtusen och

femtontusen individer. Marschen var den största demonstrationen genomförd av queera individer och till skillnad från protesterna i Stonewall, rapporterades det om den på New York Times förstasida (Yoshino 2002, 816).

Queer som politiskt begrepp fick sin start först 20 år senare, nämligen på Prideparaden som ordnades i New York år 1990. Då delade aktivistgruppen Queer Nation ut flygblad med rubriken "Queers read this: I hate straights" (Berg & Wikman 2010, 15). Innan denna händelse användes queer främst som ett skällsord för att beskriva homosexualitet som något onaturligt och perverst. Man talar om den nya användning av begreppet som att "reclaima queer", vilket innebär att man återtar begreppet, och ger det en ny innebörd.

För finländska sexuella minoriteter hade inte incidenten vid Stonewall så stor betydelse. Här började den queera rörelsen redan tidigare - först med att manliga homosexuella tog över "Vanhan Kellari" (gamla studenthusets källarrestaurang i Helsingfors) år 1964, och sedan med skapandet av den första finska föreningen för homosexuella år 1967 (Mustola & Pakkanen 2007, 18). I Finland ordnades Prideparaden för första gången år 1975, och efter det har mängden deltagare ökat explosionsartat. År 2000 deltog ca 5 000 personer i paraden, medan 100 000 personer deltog år 2018. Den finlandssvenska föreningen för queera individer, Regnbågsankan, grundades officiellt år 2004. Före det verkade föreningen som en inofficiell förening, främst i Ekenäs (Regnbågsankan).

2.1.1. Finländsk lagstiftning angående sexuella och könsminoriteter

Fastän nordiska länder kommit långt vad gäller jämställdhet, har de ännu en lång väg att gå. Det är viktigt att vara medveten om vilka förändringar i lagstiftningen som gjorts, för att se och förstå vad som ännu finns kvar att göra. Det som är utmärkande för lagstiftning angående köns- och sexuella minoriteters rättigheter, är att även om det skett mycket förändringar till det bättre, har de skett på relativt kort tid. Dessutom är det värt att nämna att homosexualitet ända fram till början av 70-talet i Finland var olagligt, vartefter det ännu i 10 år klassades som en sjukdom, vilket än idag påverkar människors attityder gentemot sexuella minoriteter.

Från 1894 till 1971 var det i Finland enligt lag straffbart att ha sexuella relationer med någon av samma könstillhörighet som en själv. Högsta domen var då två års fängelse (Rydström & Mustola 2007, 217). Under den tid som denna strafflag var i kraft dömdes

1026 män och 51 kvinnor för sexuella handlingar mellan vuxna av samma kön (Rydström & Mustola 2007, 222).

Avkriminaliseringen av homosexualitet mellan vuxna möttes av starkt motstånd i riksdagen, vilket ledde till att regeringens förslag godkändes först då man gjorde det straffbart att öppet uppmuntra till oanständigt beteende mellan individer av samma kön. Detta ledde till att trots att homosexualitet inte längre var straffbart enligt lagen, var uppmuntran till homosexualitet det. Tanken bakom denna lagförändring var att skydda allmänheten, och speciellt unga, från att bli medvetna om eller få information om homosexualitet (Rydström & Mustola 2007, 236).

Medicinstyrelsen i Finland avklassificerade homosexualitet som en (mental)sjukdom år 1981. Trots detta var det första år 1999 förbjudet av allmän uppmuntran till homosexualitet upphävdes, och först då blev skyddsåldern för sexuellt umgänge den samma för homosexuella och heterosexuella relationer (Rydström & Mustola 2007, 237–238).

Andra milstolpar för sexuella och könsminoriteter i Finland har varit nya grundlagen (731/1999) som trädde i kraft år 2000 och som innehöll en paragraf om jämställdhet inför lagen samt allmänt diskrimineringsförbud. Följande år godkände riksdagen lagen om registrerat partnerskap (950/2001) som tillät personer av samma kön att registrera sitt parförhållande och på så sätt erhålla liknande juridiska rättigheter som gifta par. Lagen trädde i kraft år 2002, under vilket också lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet (563/2002), alltså den så kallade translagen, godkändes. Translagen trädde i kraft år 2003 och innebär att en transperson kan förändra sitt juridiska kön. År 2009 ändrades lagen om registrerat partnerskap vilket gjorde det möjligt för par som registrerat sitt partnerskap att adoptera inom förhållandet (tidigare var detta endast tillåtet för gifta par) (391/2009). Den jämställda äktenskapslagen, som godkändes år 2014, trädde i kraft den första mars år 2017. I januari 2015 steg diskrimineringslagen (1325/2014) i kraft, vars syfte är att ”främja likabehandling och förebygga diskriminering samt att effektivisera rättssäkerheten för den som utsatts för diskriminering”. Lagreformer man nu arbetar för, som är starkt förknippade med queerhet, är förnyandet av translagen, som man anser att i nuvarande form strider mot mänskliga rättigheter. Detta eftersom individer

måste få utlåtande av två läkare om att de är sterila innan de får ändra sitt juridiska kön. I teorin kräver den nuvarande lagstiftningen tvångssterilisation av transpersoner, fastän ingreppet i praktiken inte behövs då hormonbehandlingarna oftast resulterar i sterilitet. Ikraftträdandet av jämlika äktenskapslagen tillät gifta transpersoner att genomgå könskorrigeringsprocessen, vilket är ett steg mot en mer jämlik lagstiftning.

2.2. Historisk översikt av finlandssvenskar

Den svenskspråkiga befolkningen i Finland räknades i samband med landets allmänna folkräkning 1880, då man för första gången officiellt skiljde mellan olika språkgrupper. Det avgörande skedet för uppkomsten av en separat finlandssvenskhet var ändå först under 1890–1920 talen, under vilka benämningen finlandssvenskar skapades och det egna territoriet, Svenskfinland, avgränsades (Lönnqvist 2001b, 16). Den finlandssvenska identiteten kan alltså sägas vara ett relativt ungt fenomen.

Enligt sociologisk forskning skiljer sig finlandssvenskar, bortsett från sitt modersmål, litet från den övriga befolkningen i Finland (Åström 2001, 37). Orsaken uppges vara att finlandssvenskar är rotade i Finland, och deras "historiska land" är Finland. Finlandssvenskarna har funnits i Finland redan sedan inflyttningen på 1200–1300 talen (ibid.). Under 1700-talet hade språket främst ett kommunikativt syfte och ansågs inte påverka ens identitet. Det samma kunde sägas om nationalism som först senare fått den betydelsen den har idag. Under denna tid var stånd det viktiga: man föddes till ett stånd, hölls inom det och skapade sin identitet främst utifrån den. Andra faktorer som man ansåg att formade ens identitet var religion och området man var bosatt i (Wassholm 2018).

2.2.1. Finländsk lagstiftning angående finlandssvenskar

Enligt finsk lag är svenska inte ett minoritetsspråk i Finland, utan ett av de två nationalspråken. Detta gör att svenskans ställning i Finland skiljer sig från andra minoritetsspråk i Finland.

Den nuvarande Språklagen (423/2003) trädde i kraft 2004 och ersatte då språklagen från 1922. Språklagens syfte är att försäkra att medborgare i kontakt med myndigheter får använda sitt modersmål, det vill säga antingen finska eller svenska. Lagens funktion är att säkerställa att den finskspråkiga och svenskspråkiga befolkningens kulturella och

samhälleliga behov av det allmänna tillgodoses, enligt lika grunder. Det är meningen att människor ska få betjäning på sitt eget modersmål.

Myndigheterna skall i sin verksamhet förvalta landets språkkulturarv och främja användningen av båda nationalspråken. När omständigheterna kräver det skall det allmänna vidta särskilda åtgärder för att kulturella eller samhälleliga behov som gäller nationalspråken tillgodoses. Språklagen gäller inte landskapet Åland, vars språkbestämmelser finns i självstyrelselagen för Åland (423/2003).

Språkliga bestämmelser inkommer också i andra lagar än just språklagen. Dessa är bl.a. lagstiftningen om utbildning, lagstiftningen om social- och hälsovård samt kommunallagen. Ett exempel är att det i barnskyddlagen är stadgat att då åtgärder för barnets bästa bedöms, skall man betrakta hur de tar ”hänsyn till språklig, kulturell och religiös bakgrund” (417/2007).

3. Identitetsskapande och dess situationsbundenhet

I detta kapitel behandlas teorier om identitetsskapandet. Anthony Giddens teorier om modernitetens reflexivitet fungerar som en inkörsport till teorier som mer specifikt handlar om självet och hur den egna identiteten ter sig i olika situationer. Dessa är Erving Goffmans dramaturgiska perspektiv på interaktion som visar på identitetens situationsbundenhet samt Judith Butlers teori om framförande och identitet vilket tillför teoribildningen en en genusvetenskaplig vinkling.

3.1. Identitetsskapande

I traditionella kulturer har individualitet inte hyllats, vilket betyder att individen inte existerat i samma bemärkelse som idag. Personer ansågs inte vara unika karaktärer med specifika möjligheter, utan det väsentliga var fastlagda attribut så som släktskap, kön och social status (Giddens 1991, 94).

Med modernitetens reflexivitet menas att individer i modern tid har möjlighet till samt är tvungna att reflektera över sin identitet och sin existens, och välja mellan olika livsstilar som finns tillgängliga. Oberoende av huruvida det handlar om hur man skall ta sig igenom

en skilsmässa, behandla en sjukdom eller bestämma vilken slags diet man vill följa, så finns det tillgänglig information om ett stort utbud av alternativ, som individen (relativt) fritt kan välja emellan. Informationen över olika valmöjligheter hittas såväl från (självhjälps)böcker, dokumentärer, artiklar, som andra individer så som terapeuter, olika grupper, nätverk av likasinnade, och folk i samma situation (Giddens 1991). I dagens läge kan också sociala medier spela en stor roll i att förmedla bilder av tänkbara valmöjligheter.

Ovannämnda exempel skapar modernitetens reflexivitet. En viktig aspekt Giddens tar upp är att de inte enbart förmedlar kunskap om de aspekter i det sociala livet som de rapporterar om eller analyserar, utan att de också bidrar till att förändra och organisera dem. Informationen en individ tar del av påverkar således inte enbart hen, utan är också en del av konstruerandet av själva fenomenet den handlar om (Giddens 1991, 23). Med andra ord sker en ständig växelverkan mellan såväl kunskap och individen som tar del av den, som mellan kunskap och fenomenet kunskapen berör.

Giddens beskriver denna valmöjlighet som att individer inte *har* var sin biografi, utan ”*lever* en biografi som är reflexivt organiserad kring en ström av sociala och psykologiska informationer om möjliga liv” (Giddens 1991, 23–24). Med detta menas att identitet inte är något passivt, utan att självet identitet kräver en reflexiv medvetenhet. Självidentitet är enligt Giddens det individen är medveten om då man talar om individens självmedvetande. Denna självidentitet bör inte ses som enbart resultatet av kontinuiteten i individens handlingssystem, utan som någonting som rutinmässigt skapas och bevaras genom individens reflexiva handlingar. Detta är relevant i fråga om minoriteter, då tillhörigheten till en grupp i numerär minoritet inte i sig måste innebära något specifikt identitetsmässigt. Den eventuella minoritetsidentiteten en individ uppfattar sig ha skapas ständigt, och får den innebörd individen (och andra) ger åt den.

3.2. Stigma och presentation av självet

I verket *Presentation of Self in Everyday Life* (1959) använder Goffman teatertermer, för att beskriva mänsklig interaktion och beteende. I verket *Stigma* (1963) skriver Goffman om hur individer kan försöka passera i olika situationer, och inte avslöja sådan information om sin identitet som de inte vill andra känner till. Kenji Yoshinos teorier om assimilering, som är starkt inspirerade av Goffman, tas också upp i detta avsnitt.

Främre region är vad Goffman kallar det då vi interagerar med andra människor, eller gör vardagliga sysslor på ställen där vi vet vi är iakttagna av andra. Detta påverkar exempelvis att vi automatiskt ställer oss i kö då vi skall hämta lunch på universitetet eller arbetsplatsen, och att vi på andra sätt också reglerar vårt beteende enligt normer som vi vet att finns. Eftersom vårt beteende i främre regionen påverkas starkt av hur vi vill andra individer ser oss, påverkar det också vår klädsel och hur vi för fram oss själva. Exempel på detta kan vara att man väljer att bära kläder eller accessoarer av ett specifikt märke, eller att man väljer att bete sig på ett visst sätt gentemot andra (artigt, dominant, underkuvat).

I sin läsvärda essä *Inledning till Erving Goffmans författarskap* (1980) kommenterar Johan Asplund Goffmans teorier. Han argumenterar att denna medvetenhet av vad som förväntas av en i främre regionen också till viss del formar beteendet i bakre regionen. Detta kan komma fram genom att man i bakre regionen övar sig på att skaka hand, le eller gå på ett visst sätt, eller helt enkelt genom att göra handlingar som vore otänkbara att göra i främre regionen. Det är ändå värt att notera att bakre regionen också är hur vi beter oss i intimare interaktioner, som med familjemedlemmar eller rumskamrater. Denna interaktion baseras på väldigt annorlunda normer och förväntningar än den som sker i främre regionen. Med andra ord skall den bakre regionen inte uppfattas som det "autentiska självet" opåverkat av andra, utan normerna och förväntningarna finns också där men de är annorlunda (Asplund 1980, 106).

I Asplunds uppsats tas också begreppet *intryckskontroll* upp, vilket handlar om att personer vill kontrollera hurdana intryck andra individer får från dem. Denna intryckskontroll sker mot båda hållen: A vill kontrollera hurdant intryck B får av hen, medan B vill kontrollera hurdant intryck A får av hen (Asplund 1980, 102–103).

I verket *Stigma* skriver Goffman om att passera. Att försöka passera är att försöka dölja avgörande information om sig själv inför andra. Om man lyckas i detta projekt, förblir ens stigma endast bekant för en själv, så länge man inte väljer att berätta om det för andra (Goffman 1963, 80–81). En viktig poäng som Goffman tar upp i diskussionen om att passera, är att normer för att passera inte endast är beroende av uppträdandet av individen

som försöker passera, utan också hänger ihop med publikens förmåga att upptäcka dessa försök. Med detta menas att inte endast individer som väljer att inte komma ut skapar dessa normer, utan att normerna också påverkas av de i majoritetsgruppen som inte uppfattar att en individ de möter tillhör en minoritetsgrupp (Yoshino 2002, 822).

I artikeln *Covering* skriver Kenji Yoshino om olika sätt på vilka homosexuella individer kan assimilera sig till det omgivande, heteronormativa, samhället. Med heteronormativitet menas såväl förväntan och antagandet att gemene man är heterosexuell, men begreppet innefattar också tvåsamhetsnormen och synen på kön som något binärt. Enligt Yoshino har individen tre alternativ för assimilering: omvändelse (*conversion*), passering (*passing*) eller undangömning (*cover*) (Yoshino 2002, 772). Begreppet undangömning kommer från Erving Goffmans teorier om stigma, och baserar sig på hans tanke om att fastän en individ erkänner innehavet av ett stigma, så kan hen ändå sträva efter att hålla stigmat undangömt. Detta kan innebära att inte uppvisa offentliga affektiva handlingar gentemot en partner av samma kön, eller att inte delta i aktivism relaterat till stigman (ibid.)

Ett tredje sätt att tona ned ens sexuella orientering uppges vara att bekräfta stereotyper angående ens kön. Detta brukar kallas för "straight-acting", och innefattar maskulina manliga homosexuella och feminina lesbiska. Straight-acting handlar inte om att faktiskt ha sex (eller ens påstå sig ha sex) eller romantiska förhållanden med någon av det motsatta könet, utan handlar enbart om att uppträda på ett stereotypt sätt för ens kön, alltså att följa en typisk könsroll (Yoshino 2002, 845).

Yoshino talar också om en mångfald av skåp (*gay closets*) och menar att man som queer kan välja att vara öppen till vissa publiker, medan man inte är det till andra (Yoshino 2002, 821). Detta har starka likheter med Goffmans teorier om främre region och bakre region, där den ena symboliserar vilken bild man vill ge av sig själv i vissa öppna situationer, och den andra hur man betar sig då man är i situationer där man inte känner sig vara under uppsikt.

Fastän Yoshino diskuterar assimilation till det omgivande samhället i termer av sexualitet och könstillhörighet, går teorierna också att tillämpa på andra områden. Man kan väl tänka sig att finlandssvenskar i vissa situationer väljer att dölja sin finlandssvenskhet genom att

tala finska på allmänna platser (passera), att aktivt gömma de att är finlandssvenskar (undangömning) eller genom att byta sitt officiella modersmål till finska (omvändelse).

3.3. Könets framförande och tvingande heterosexualitet

Judith Butler skriver i sitt kända verk *Gender Trouble* (utgiven 1990, svensk översättning utgiven 2007) att den binära könsindelningen inte är något naturligt, utan något som aktivt görs och upprätthålls genom individers handlingar. Butler menar att kön *görs* då individer handlar enligt normer som anses höra ihop med deras uppfattade kön.

Enligt Butler uppfattas en individs identitet icke koherent, om hen inte uppfyller de rådande förväntningar om hur kön, genus och sexualitet hör ihop. Med detta menas fall där en individ inte följer de ”genuspräglade normer för kulturell begriplighet varigenom personer definieras”. För att ens genus skall ses som begripligt måste man alltså upprätthålla en viss koherens och kontinuitet mellan kön, genus, begär och sexuellt beteende (Butler 2007, 68).

Butler uppmärksammar i denna diskussion den reglerande praxis hon kallar för tvingande heterosexualitet. Detta är de heterosexuella system och de diskursiva kategorier som ger upphov till de normativa föreställningarna om könsidentitet (Butler 2007, 69). Exempel på detta är att femininitet hör ihop med kvinnligt kön, och att en person med kvinnligt kön skall uppvisa begär gentemot en individ med manligt kön och maskulint genusuppträdande. På samma sätt skall individer som upplevs ha manligt kön vara maskulina och känna begär gentemot feminina individer av kvinnligt kön.

Butlers teori om framförande (också känd som performativitetsteori) baserar sig på tanken att identitet och subjektivitet är en fortlöpande process av blivande, snarare än ett ontologiskt stadie av varande. Detta betyder att blivandet är en rad av handlingar som retroaktivt konstituerar identiteten (Butler, 1990). Som en följd av denna fortlöpande process av blivande, är identitet för Butler något som kräver att man hela tiden försöker göra sig till, eller framställa sig som någon.

I sin avhandling sammanfattar Ulrika Widding Butlers syn på identitet som att...

Butler kallar dessa identitetsskapande handlingar för framträdanden/performances av identitet som fungerar som de avlagringar av mer eller mindre möjliga varianter

av identitet en individ kan, eller förväntas att använda i en given situation. Därför skapas en viss kontinuitet i identitetsarbetet och i det sätt subjektet uppfattar sig och blir uppfattad. Samtidigt kan ett identitetsarbete aldrig ske på exakt samma sätt varje gång eftersom både subjektet och världen ständigt förändras. Det innebär att identitetsarbete i viss mån också är en fråga om ett omskapande eller omkonstruerande av identitet. (Widding 2006, 18)

I diskussionen om framförande hittar man likheter till Giddens teorier om identitet, då man kan säga att individen reflexivt handlar utifrån den information om normer och uppfattningar kring just till exempel kön och sexualitet som finns till hands.

4. Identitetsbildning

Detta kapitel är en djupdykning i identitetsbildning, med fokus på minoritetsgrupperna finlandssvensk och queer. I kapitlet behandlas teoribildning och tidigare forskning om identiteterna.

4.1. Finlandssvensk identitet

Finlandssvenskhet som kategori, eller identitet, är komplext. En orsak till detta är dess positionering vid såväl kulturella, sociala som geopolitiska gränser (Klinkmann 2017, 30). Möjliga sätt att se på finlandssvenskar är att de är representanter för en minoritet, en del av en nationalitet, en etnicitet, en språkgrupp och en eller flera kulturer (Klinkmann 2017, 29). Det är viktigt att komma ihåg att gruppen finlandssvenskar inte är homogen, och att det därför är motiverat att studera identiteten intersektionellt. Såsom inom alla språkligt definierade grupper finns det inom finlandssvenskar skillnader i kön, klass, etnicitet, sexualitet, religion, urbanitet eller ruralitet och, professionalitet eller hobby (Klinkmann 2017, 30).

Ett annat sätt att se på finlandssvenskar är att se dem som de andra, i förhållande till de finskspråkiga i Finland (Klinkmann 2017, 37). I kapitlet *Myten om den finlandssvenska familjen* skriver Bo Lönnqvist att finlandssvenskhetens särprägel ligger just i spänningen mellan det nationella, finska, och det etniska, finlandssvenska (Lönnqvist 27, 2001a). Att se finlandssvenskarna som de andra betyder att de finns enbart i och med det att de skiljer sig från majoritetsbefolkningen. Denna tanke blir tydlig i hur man gått tillväga för att

skapa en ”enhetlig finlandssvensk identitet”. Enligt Lönnqvist (2001a) skedde konstituerandet av finlandssvenskar genom fyra huvudsakliga mönster. Dessa är definitionen, kartläggningen av språket, markeringen av det inhemska svenska gentemot finska och rikssvenska, samt betoningen på språkets centrala roll i skapandet av egen kultur (Lönnqvist 2001a, 27–28).

En annan bidragande faktor i skapandet av en finlandssvensk identitet är finlandssvenska organisationer. Hit hör organisationer i form av föreningar, men också offentliga institutioner såsom skolor, massmedia, kulturinstitutioner, kommersiella företag med företräddandervis svensk kundkrets (till exempel vissa banker) och högtider, samt kulturprodukter med svenskspråkigt innehåll. Allardt och Starck (1981, 231) konstaterar att det viktiga inte är hur många organisationerna är, utan hur väl de täcker det sociala livet. Fastän finlandssvenskarna till antal är en liten minoritet i Finland, finns det gott om svenskspråkiga sociala organisationer, och de täcker många sidor av det mänskliga livet. Exempel på detta är finlandssvenska politiska organisationer så som *Svenska Folkpartiet*, och att *Finlands Fackförbunds Centralorganisation* har ett svenskt sekretariat och lokalorganisationer på svenska. Som svenskspråkig i Finland är det också möjligt att utbildas på sitt modersmål, ända från barnträdgård till högre universitetsstudier (Allardt & Starck 1981, 232). Värt att nämna är också det svenska biskopsstiftet som innefattar alla svenska församlingar i landet, och den svenska dagstidningen Hufvudstadsbladet som utkommer sju dagar i veckan (Allardt & Starck 1981, 233). Utöver detta har många svensk- och tvåspråkiga orter egna dagstidningar som utges på svenska. Dessutom spelar Svenska Yle en stor roll i att förmedla såväl nyheter, kultur som debatt på svenska i Finland.

De ovannämnda institutionerna skapar sammanhållning inom gruppen finlandssvenskar, fastän integration till gruppen inte nödvändigtvis är eller har varit deras primära mål. Högtidliga tillfällen såsom Svenska dagen, som firas årligen den sjätte november, är däremot direkt avsedda för att skapa integration (Allardt & Starck 1981, 234). Enligt författarna stöder data om finlandssvenskarnas institutionella förankringar och aktivitet inom organisationer antagandet att finlandssvenskarnas existens och fortlevnad är direkt beroende av hur dessa fungerar. Deras resonemang och data stöder den allmänna

teoretiska idén om att den sociala organisationen är en helt central del av en språklig minoritets existens (Allardt & Starck 1981, 239).

För språkminoritetens medlemmar är språket starkt förknippat med identitet - språket är en viktig del av vem man upplever sig vara. Finlandssvenskarnas sociala identitet är beroende av faktorer som gör dem till en distinkt grupp med egna särdrag. Exempel på sådana särdrag är just finlandssvenska sociala organisationer, och samhörigheten av ankdammen och "alla känner alla" tänket. Enligt Liebkind, Teräsaho & Jasinskaja-Lahti (2006, 89) är det ett faktum att alla minoritetsmedlemmar möter olika slags hot mot sin sociala identitet. De argumenterar också att man inte vill att gruppen man tillhör utmärks av negativa särdrag, utan vill tillhöra grupper man kan vara stolt över eller i alla fall inte behöver skämmas för. Allra minst vill man bemötas av fördomar eller diskriminering på grund av sin grupptillhörighet. I fall man identifierar sig med en grupp som på ett positivt sätt bidrar till ens sociala identitet, vill man inte att dess särdrag försvinner. Finlandssvenskhet kan i olika situationer tolkas olika, ofta positivt men ibland också negativt. Exempel om negativ syn mot finlandssvenska är till exempel diskussionen tvångssvenska i skolor, och kritiska röster gentemot upplevd positiv särbehandling av finlandssvenskar. Speciellt sannfinländare (och framförallt deras ungdomsförbund) har öppet kritiserat både skolsvenskan och finlandssvenskar hårt, och bland annat publicerat en prygelvideo mot skolsvenskan (Pettersson 2016).

I Camilla Koveros undersökning *På spaning efter den nya finlandssvenska identiteten* (Kovero 2012) skrivs att de "yngre barnen identifierar sig ofta utgående från den språkliga hemmiljön, medan både kulturella, språkliga och sociala faktorer i omgivningen påverkar hur de äldre ungdomarna väljer att identifiera sig språkligt" (Kovero 2012, 23). Denna tanke har likheter till Giddens diskussion om modernitetens reflexivitet, då han argumenterar att individer själva måste ta ställning till och skapa sin identitet.

I undersökningen skrivs också om hur synen på begreppet finlandssvensk har förändrats. Det som skett är att begreppet finlandssvensk allt mer börjats användas som synonym för tvåspråkig. Detta har inte alltid varit fallet, och speciellt i äldre generationer har finlandssvensk syftat på svenskspråkiga i Finland. Hur man uppfattar begreppet skiljer sig

ändå mellan olika regioner: själv har jag växt upp i Östnyland, och aldrig reflekterat över att det skulle finnas en skillnad mellan de två begreppen.

Med detta i åtanke blir det speciellt intressant att också elever som kommer från tvåspråkiga eller enspråkigt finska hem har uppgett sig ha en finlandssvensk identitet. Detta också fastän deras svenska inte varit särskilt stark. Kovero drar av detta slutsatsen att "[v]alet av språklig identifikation har snarare att göra med känslan av gemenskap och tillit än med uppfattning om språklig kompetens" (Kovero 2012, 101). Detta kan ses som ett till exempel på att det som egentligen kännetecknar en minoritetsgrupp är gemenskapen inom gruppen, och viljan att tillhöra till den.

4.2. Queer identitet

Som tidigare nämnts, är queer ett mångtydigt begrepp som definieras och används på varierande sätt i olika sammanhang. I detta avsnitt presenterar jag några av dessa sätt, samt definierar begrepp kring variationen i kön och sexualitet.

Enligt världshälsoorganisationen WHO är sexualitet en central del av en människas personlighet. Det utgör ett av människans basbehov och är en del av mänskligheten som inte går att skiljas ifrån andra aspekter av livet. Till sexualitet hör vårt sätt att känna, tänka, uppleva och leta efter kärlek, närhet och mänsklig kontakt. Genom detta påverkar sexualitet stort såväl det mentala som det fysiska välmående hos människan (Pitkänen 2012, 14).

Fanny Ambjörnsson definierar queer som ett kritiskt förhållningssätt till det normala, som ytterst handlar om normbrott och kritik, snarare än identitet, handling eller person. Detta innebär också att det är svårt att ringa in och identifiera. Som uppgift har begreppet enligt Ambjörnsson att röra om, störa och bryta upp kategorier, utan att själv förvandlas till en (Ambjörnsson 2006, 9). I *Playing with Butler and Foucault: Bisexuality and Queer Theory* lyfter April S. Callis fram mångfalden av användningen begreppet har. En av dessa beskrivningar är David M. Halperins, vilken lyder: "*queer is by definition whatever is at odds with the normal, the legitimate, the dominant. There is nothing in particular to which it necessarily refers*" (Callis 2009, 215). I detta citat understryks tanken om att queer inte är bundet till något specifikt, utan är ett begrepp som går att använda i varierande situationer och sammanhang.

Alexander Doty beskriver däremot queerhet som: “*a quality related to any expression that can be marked as contra-, non-, or anti-straight*” (Rhoads 1994, 4). Detta synsätt liknar min definition av queer, då det beskriver individer som inte hör till den heterosexuella majoriteten. I Dotys definition lyfts dock inte normbrytande gentemot ciskönade upp, medan jag i min användning av begreppet inkluderar könsminoriteter. Jag undviker att själv definiera begreppet mer än så, och lyfter istället upp hur andra beskrivit begreppet och vilka egenskaper de tillskrivit det. Värt att poängtera är ändå att då Dotys definition endast tar fasta på sexualitetsaspekten, är den något snävare än Halperins definition som innefattar allting normbrytande.

Att höra till en könsminoritet innebär att man inte är en cis-man eller -kvinna. Att man hör till en könsminoritet säger i sig ingenting om ens sexuella läggning, på samma sätt som inte det att man är en cisperson förbestämmer eller påverkar ens sexuella läggning. Man kan höra till både en sexuell och könsminoritet. Detta är fallet då en transperson eller en interkönad individ inte är heterosexuell. Begreppet cisperson används för att peka på hur en individs biologiska och juridiska kön hänger ihop med hens könsidentitet. Om man är en cisperson stämmer ens upplevda kön (könsidentitet) överens med ens juridiska kön (hur man är registrerad hos myndigheter), ens biologiska kön (könsorgan) samt ens könsuttryck (hur man klär sig etc.). Till könsminoriteter räknas transpersoner (transmän, -kvinnor, och icke-binära), samt interkönade personer (intersexualitet). Transpersoner är individer vars biologiska kön inte motsvarar deras upplevda kön, och ibland väljer de att genomgå hormonbehandlingar och eventuella kirurgiska ingrepp för att korrigera detta. Intersex är ett samlingsbegrepp för en rad olika medfödda tillstånd där personers fysiska könsutveckling inte följer en typisk utveckling. Det kan handla om variationer i kromosomuppsättning, könskörtlar, hormonproduktion, inre eller yttre anatomi. Det biologiska könet på en interkönad person kan alltså inte alltid entydigt definieras som antingen kvinnligt eller manligt, utan uppvisar variationer som på ett eller flera sätt inte följer normen (Institutet för hälsa och välfärd 2018).

De som hör till sexuella minoriteter är de som inte identifierar sig som heterosexuella. De sexuella läggningar som bortsett från heterosexualitet framkommer mest, är homosexuell (man som känner romantisk och/eller sexuell attraktion till män), lesbisk (kvinna som

känner romantisk och/eller sexuell attraktion till kvinnor) och bisexualitet (kvinnor eller män som i varierande grad känner romantisk och/eller sexuell attraktion mot både kvinnor och män). Under senare år har också begrepp för andra sexuella läggningar och olika variationer av sexualitet uppkommit. Av dessa framkommer i mitt material är pansexuell, demisexuell och polyamorös. Pansexuell kan ses som ett icke-binärt alternativ till begreppet bisexuell, då det handlar om att känna attraktion gentemot personer oberoende kön (inte enbart män och kvinnor). Demisexuell innebär att behöva utveckla en emotionell (och/eller romantisk) relation till en person för att också känna sexuell attraktion till personen. Polyamorösa har flera sex- eller romantiska relationer i taget (Regnbågsankan 2018).

Bisexualitet var ofta representerat i forskningsmaterialet. Callis presenterar i sin artikel problematik som en bisexuell identitet kan medföra, med hjälp av att visa hur man kan läsa in den i Judith Butlers och Michel Foucaults verk. Callis lyfter fram att bisexualitet inte kan finnas som en kategori inom diskurser som nämner alla samkönade relationer homosexuella eller lesbiska och alla relationer mellan en man och en kvinna heterosexuella (Callis 2009, 225). Hennes slutsats är: "Thus, in a society based on (serial) monogamy, bisexuality cannot be performed, and thus cannot be validated" (Callis 2009, 229). Det Callis vill föra fram är att i ett samhälle där man normativt sett ser sexuellt beteende som antingen heterosexuellt eller homosexuellt, och individer tillåts ha endast en partner åt gången, kan bisexualitet inte synliggöras.

I studien *Coming Out in College: The Struggle for a Queer Identity*, av Robert A. Rhoads framkommer att queer för många är en ytterst politisk identitet, och att queer de facto för många betyder just att vara politisk (Rhoads 1994, 4). Det finns ändå också de som använder "queer" som en enande term för alla lesbiska, manliga homosexuella och bisexuella individer, oberoende av ifall individerna i fråga själv identifierar sig som queera (ibid.). För vissa studenter som intervjuats för studien innebar det att de var politiskt engagerade automatiskt att de var queera, då de såg queerhet mer som en attityd än endast en sexuell identitet (till exempel homosexualitet). Tanken om att man måste vara politisk för att kalla sig queer kom också fram. Däremot kunde man väl benämna sig *gay* utan att

det innehöll en politisk konnotation. En student argumenterar också för att man inte kan vara queer om man inte är ”ute”, just p.g.a. den politiska konnotationen begreppet innehar.

Något jag reagerade på i studien som gjorts, var påståendet att det första steget i skapandet av en lesbisk, homosexuell eller bisexuell identitet är att ”komma ut”. Detta innebär att öppet erkänna den upplevda attraktionen till individer av samma kön. Enligt Rhoads är detta en process som alla icke heterosexuella individer *måste* konfrontera. “For individuals who think of themselves as queer, coming out represents an initial step in becoming engaged in the politics of sexuality” (Rhoads 1994, 7). Han fortsätter med att säga att processen av att komma ut är avgörande för den politiska och kulturella kampen för att eliminera heterosexism och homofobi. Hos mig väcker detta frågan: krävs det verkligen att man är öppet queer, för att man skall kunna ha en queer identitet?

En annan intressant diskussion om användningsmöjligheten av queer förs av Kenji Yoshino. Han argumenterar att man i vissa sammanhang gör en skillnad mellan queera och ”normala” (andra manliga homosexuella). Denna definition skiljer sig från Halperins och Dotys definitioner, då den istället för att fungera som ett enande begrepp understryker skillnaderna inom gruppen. I allmänt språkbruk uppfattas queera enligt Yoshino som manliga homosexuella som vägrar undångömmas. Det han lyfter fram som en intressant aspekt är att ”de normala” ofta står för denna förklaring (Yoshino 2002, 839). Till skillnad från dem som beskrivs queera, försöker de normala minimera skillnader deras sexuella orientering medför. De anser att homosexuella är mer lik heterosexuella än vad till exempel medierepresentation påvisar. De individer som enligt denna definition är queera, väljer däremot att understryka skillnaderna. En viktig poäng är att de inte endast strävar efter att upprätthålla integriteten av sin grupp, utan att de också önskar att förändra existerande sociala institutioner (Yoshino 2002, 840). Också i Callis artikel beskrivs denna syn på queer som ett av sätten att använda begreppet, då hon nämner att grupper som Queer Nation istället för att assimilera valde att framhäva skillnader mellan dem och heterosexuella (Callis 2009, 214). I denna aspekt hittas likheter till Rhoads beskrivning av queer, då båda tillskrivs starka politiska intentioner.

5. Metod och material

I detta kapitel beskriver jag vilka metoder jag använder i min analys, samt presenterar materialet dessa appliceras på. Den huvudsakliga metoden är diskursanalys, och materialet är som jag tidigare nämnt svaren på en frågelistan med temat dubbelt minoritetskap. Då materialet samlades in i samband med projektet *Finland 100 - i regnbågens färger*, presenteras också projektet i korthet. Kapitlet avslutas med ett kort avsnitt om forskningens etiska aspekter.

Då jag använder mig av diskursanalys och materialet jag analyserar är svar som respondenter fått skicka in, så påstår jag inte mig komma fram till en absolut sanning om hur verkligheten ser ut för individer med denna identitet. Det jag gör är att förmedla vidare hur de queera finlandssvenskar som svarat på frågelistan presenterar sin identitet, och eventuell problematik relaterad till den. I resultatkapitlet behandlas vidare i vilken mån generaliseringar av resultatet i analysen kan göras.

5.1. Metod

5.1.1. Diskursanalys

Diskursanalys används då jag vill hitta olika diskurser i svaren och se hur de kan knytas samman till maktstrukturer och normer som råder i samhället. Mer specifikt använder jag både kritisk diskursanalys enligt Norman Fairclough, och Michel Foucaults diskursanalytiska begrepp.

En av huvudsakliga orsakerna till att jag valt använda Norman Faircloughs kritiska diskursanalys är att den har anknytning till en samhällskritisk tradition (Boréus & Bergström 2018, 233), vilket passar väl ihop med ämnet som behandlas. Detta eftersom individerna som upplever sig queera, bryter mot samhällets normer och på så sätt tydliggör dessa och lyfter fram maktstrukturer i samhället som annars kunde förbli osedda.

Att kritisk diskursanalys är politiskt och subjektivt kan anses vara ett problem då det kommer till reliabilitet och validitet, men genomsynligheten i arbetsprocessen försäkrar att kraven på dessa uppfylls. Bergström och Boréus (2018, 260) anser att det viktiga i forskning, oberoende vetenskapsteoretisk utgångspunkt, är att noga förklara hur man kommit till ett visst resultat. Genom noggranna förklaringar på hur man gått tillväga ökar

möjligheten för andra att komma till samma resultat, alltså forskningens intersubjektivitet. För att öka genomskinligheten i denna studie presenterar jag citat från materialet jag analyserat.

En annan tilltalande faktor i Faircloughs metod är hans definition av diskurs. Den viktigaste poängen han gör är att diskurs är en social praktik som både *konstruerar* och *konstrueras* av andra sociala praktiker, och att diskurs som en social praktik står i *dialektiskt* förhållande till andra sociala dimensioner. Diskursen bidrar inte enbart till att forma och omforma sociala strukturer och processer utan speglar dem också. Då man ser på språk som diskurs är det viktigt att komma ihåg både aspekten om språk som en form av handling varigenom människor kan påverka världen, och en form av handling som är socialt och historiskt situerad och står i ett dialektiskt förhållande till andra aspekter av det sociala (Winther Jörgensen & Phillips 2000, 68).

Diskursiva praktiker bidrar till att skapa och reproducera ojämlika maktförhållanden mellan sociala grupper, till exempel mellan sociala klasser, mellan kvinnor och män, mellan etniska minoriteter och majoriteten. Dessa effekter betraktas som *ideologiska* effekter (Winther Jörgensen & Phillips 2000, 69). I min avhandling är jag intresserad av att se hur dessa praktiker skapar och reproducerar minoritetsgrupperna finlandssvensk och queer.

En annan aspekt som gör Faircloughs teori användbar för mig är att den ser diskurs som något som bidrar till att konstruera sociala identiteter, sociala relationer, och kunskaps- och betydelsesystem. Detta innebär att man kan säga diskursen har tre funktioner: en *identitetsfunktion*, en *relationell funktion*, och en *ideationell funktion* (Winther Jörgensen & Phillips 2000, 73).

Att använda Michel Foucaults diskursanalytiska begrepp känns nästan som en självklarhet, då temat är queer. I queerteoretiska sammanhang är diskurs ett specifikt sätt att tala om en viss händelse eller ett fenomen, det vill säga hur den representeras, förstås, avbildas och kategoriseras. Inom queerteori innebär diskursanalys ofta att analysera hur vissa bilder av kön, genus, och sexualitet skapas (Berg & Wikman 2010, 28). Diskursanalys kan också användas för att peka på de procedurer och mekanismer som

bidrar till att skapa en hierarkisk ordning mellan olika sexualiteter som avgränsas från varandra (Berg & Wikman 2010, 29).

Ett exempel på hur Foucault använt sig av sin specifika uppfattning av diskurs är hur han i sin analys av (homo)sexualitet kom fram till att den homosexuella individen inte fanns före begreppet homosexualitet uppkom. *“Homosexuality appeared as one of the forms of sexuality when it was transposed from the practice of sodomy onto a kind of interior androgyny, a hermaphroditism of the soul. The sodomite had been a temporary aberration; the homosexual was now a species”* (Foucault 1978, 43).

Ett begrepp som används inom diskursanalys är *subjektsposition*. Ahrne och Svensson (2016, 165) beskriver i *Handbok i kvalitativa metoder* begreppet som “det utrymme som människor kategoriserade på olika sätt ges för sitt agerande”. Ett annat begrepp som används i diskursanalys inspirerad av Foucault, är *utestängningsprocedurer*. Med detta menas att ta reda på “*vad trängs undan eller görs illegitimt genom att framställas som vansinnigt, avvikande, onaturligt, felaktigt eller osant*” (min kursiv) (Ahrne & Svensson 2016, 166). Dessa begrepp är båda användbara i analysen av en från normen avvikande identitet.

5.1.2. NViVo

I kodandet av materialet används databehandlingsprogrammet NViVo, som underlättar analyserandet av kvalitativt material. I programmet kan man koda materialet enligt olika teman, samt göra ordsökningar och på olika sätt sortera materialet för att få fram de för en väsentliga delarna.

5.2. Material: frågelistan ”Minoritet i minoriteten”

I samband med att Finland år 2017 firade 100 år som ett självständigt land, skapades projektet Finland 100 - i regnbågens färger. Detta eftersom historien om det självständiga Finland haft krigen som fokus, och berättats ur perspektivet av den vita, ciskonade mannen. Projektet var *Kultur för allas* och *Seta r.f.s* bidrag till jubileumsåret. Som syfte hade man att samla in kunskap om minoriteternas vardag och historia, och att synliggöra deras historia som en del av det självständiga Finlands historia (Paqvalén 2018, 4). En del av detta arbete var att samla in queera finlandssvenskars berättelser och upplevelser genom frågelistan vars svar analyseras i denna avhandling.

Det är 31 personer som besvarat frågelistan, en av dem svarade på finska, de andra på svenska. Materialet fick jag skickat till mig per mejl av Susanne Österlund-Pötzsch som är arkivarie för Svenska litteratursällskapet i Finland. Av materialet var 28 svar sammanställda som en Exceltabell och de tre resterande svaren fick jag som inskannade PDF-dokument. De inskannade svaren saknade information om respondentens hemort, kön och födelseår. En genomgång av dessa svar klargjorde ändå vilket respondenternas upplevda kön var, och ungefär i vilken åldersklass de var. Orter de varit bosatta på kom fram i två respondenters svar. Då jag sammanställt svaren i en Word-fil och printat ut materialet hade jag ca. 80 sidor text.

Frågelistan var officiellt öppen 27.6.2016-10.7.2017, men också svar som skickades in senare togs emot. Reklam för frågelistan gjordes via flera olika kanaler. SLS delade information om listan på sin egen Facebook-sida samt bad föreningar som Regnbågsankan och Regnbågsfyren att sprida den till sina medlemmar. Frågelistan togs också upp på minnescafét ”Skåpliv och öppenhet under 1900-talet” som ordnades i Helsingfors 6.3.2016, och på en workshop som ordnades 2.9.2016. Förutom detta delades flygblad angående frågelistan ut på ett flertal Prideparader.

I frågelistan (bilaga 1) finns tre huvudsakliga teman: berättelser och begrepp, språk, samt identitet. Första temat innehåller tre frågor, som tar reda på varifrån respondenterna för första gången hört om sexuella eller könsminoriteter, ifall det berättats om att någon i deras släkt hör till någondera av minoriteterna, samt hurdana begrepp som respondenterna hört och själv använder om dessa minoriteter.

Andra temat innehåller också tre frågor, som handlar om hur det är att leva som en sexuell eller könsminoritet på svenska i Finland, vilken inverkan språket och identiteten haft på val av hemort (eller hemland), och ifall de aktivt följer med vad som skrivs om sexuella eller könsminoriteter samt ifall språket påverkar vilka nyhetskanaler de följer.

Frågorna som handlar om identitet är sju till antalet, alltså klart fler än frågorna om de andra teman. De handlar om huruvida man reflekterat över sin sexuella eller könsidentitet, om huruvida den alltid varit självklar eller om någon speciell händelse påverkat den, samt om hur öppen respondenten är om sin identitet. Utöver detta ombeds respondenterna beskriva sin vänskrets och familj, beskriva sitt sociala nätverk, berätta om sin relation till

sexuella och könsminoriteters föreningsliv eller kulturverksamhet, samt svara på ifall olika hbtqi milstolpar uppfattats som betydelsefulla.

En klar majoritet av de 31 respondenterna är kvinnor, medan resterande utgörs av män och transpersoner. Två av respondenterna uppgav inte sin könstillhörighet, utan svarade ”annan” och ”vet ej”, dessa svar är båda under kategorin *Annan* i Tabell 1. Ingen av respondenterna har uppgett sig vara interkönad. De vanligast förekommande sexuella läggningar i svaren är: bisexuell, queer, lesbisk och homosexuell. Däremot identifierade endast enstaka personer sig som pansexuella, demisexuella eller polyamorösa. Nedan har jag sammanställt tabeller där respondenternas beskrivningar av deras könstillhörighet och sexuella läggning framkommer. Något att ta i beaktande är att i frågan om kön har jag endast uppgett en beskrivning per respondent, fastän en av respondenterna svarade med fler än en beskrivning. I tabellen om sexuell läggning framkommer däremot alla begrepp som de beskrivit sin sexuella läggning med, eftersom ett flertal använde mer än ett begrepp om sig.

Tabell 1. Respondenternas beskrivning av sitt kön

Kön	Antal
Kvinnor	18
Män	4
Icke-binär	4
Annan	2

Tabell 2. Respondenters beskrivning av sin sexuella läggning

Sexuell läggning	Antal
Bisexuell	8
Queer	8
Lesbisk	8
Homosexuell	8
Pansexuell	2
Demisexuell	1
Polyamorös	1
Gay	1
Icke-hetero	1
Inget svar	1

Som synliggörs i Tabell 3 är respondenterna i varierande åldrar. Den äldsta respondenten är född år 1945 och den yngsta 1998. De tre respondenter vars födelseår jag inte har information om finns inte med i denna tabell. Jag delade in respondenterna i sex kategorier, på basis av födelseår. Kategorin med individer födda mellan åren 1985–1994

var den klart största gruppen. Inom denna grupp var sex individer födda åren 1985–1989, och åtta åren 1990–1994. Också som enskilda grupper utgör dessa två de största grupperna i svarmaterialet. Gruppen som aktivast svarat på frågelistan är alltså unga personer, de var mellan 23 och 32 år gamla då materialet samlades in.

Tabell 3. Respondenters födelseår

Födelseår	Antal
1945–1954	2
1955–1964	2
1965–1974	3
1975–1984	4
1985–1994	14
1995-framåt	3

Tabell 4. Regioner som svaren tangerar

Region	Antal
Österbotten	11
Egentliga Finland	7
Huvudstadsregionen	14
Västnyland	3
Östnyland	1
Åland	2
Sverige	2
Framkommer inte	1

En annan relevant faktor för analysen är var respondenterna växt upp eller senare bosatt sig. För att anonymisera respondenterna uppger jag inte i analysen från vilka specifika småorter de är, utan uppger till exempel i stället att de är från en liten ort i Österbotten. I Tabell 4 har jag sammanställt de regioner som nämns i respondenternas svar. Värt att nämnas är att ett flertal av individerna har uppgett två eller fler orter som deras svar tangerar. Detta eftersom många i något skede av livet flyttat, antingen på grund av studier, jobb eller andra orsaker. Av de elva som nämnt Österbotten i sina svar, har fem skrivit om Vasa och de resterande om mindre omkringliggande orter. I fall där det då jag i analysdelen diskuterar svar angående Österbotten är relevant för temat, gör jag skillnad mellan svar som tangerar Vasa och svar som handlar om mindre orter.

5.2.1. Etiska aspekter

Svaren på frågelistan Minoritet i minoriteten är etiskt insamlade. I slutet av frågelistan uppges det att för att svaren skall kunna arkiveras och användas måste respondenten ge sitt samtycke till detta. De som skickat in svar på frågelistan har gett sitt samtycke enligt nedanstående beskrivning:

Jag samtycker till att mitt frågelistsvar, inklusive bilagor och personuppgifter, arkiveras i Svenska litteratursällskapets i Finland (SLS) arkiv. Jag godkänner att svaret är tillgängligt och får användas i enlighet med [SLS syfte](#). SLS och

arkivets användare får citera, kopiera och publicera svaret i den utsträckning lag och SLS arkivregler tillåter.

Det var möjligt att besvara listan anonymt. Ifall man valde att göra det behövde man endast uppge sina bakgrundsuppgifter (kön, födelseår, ort/ orter som svaren berör samt yrke/ titel) i samband med att inskickandet av svaren. Om man ville kunde man också fylla i sina kontaktuppgifter. Dessa uppgavs vara till för enbart arkivet och i begränsad mån för forskare enligt arkivets regler.

För att jag som forskare skulle få tillgång till materialet har jag fyllt i och skickat in en kundblankett till SLS, samt redogjort att jag kommer använda materialet för min avhandling pro gradu i sociologi vid Åbo Akademi. Jag undertecknade också en försäkran om att ”Jag har tagit del av de regler som gäller för användandet av material i SLS arkiv. Jag förbinder mig att följa reglerna samt att använda materialet och de uppgifter som finns i materialet i enlighet med gällande lagstiftning och god sed”.

Då materialet handlar om nu levande personer och temat dessutom faller under dataskyddslagens särskilda kategorier, är det speciellt viktigt att reflektera över risker för igenkänning av respondenterna. För att försäkra anonymiteten av respondenterna undviker jag att presentera bakgrundsinformation om dem. I vissa citat är det väsentligt att få reda på respondentens sexuella läggning, hemort eller kön, men jag strävar efter att inte uppge för mycket information om respondenterna, för att försäkra deras anonymitet. Eftersom småorter med lågt invånarantal ökar risken av igenkänning, nämns sådana hemorter inte vid namn. I fall där det är väsentligt för analysen uppger jag ändå ifall svaren handlar om en större stad eller en mindre ort. Städer som Åbo, vilka har ett stort antal svenskspråkiga invånare, presenteras vid namn då de i flera respondenters svar kom upp. I dessa delar är ändå staden att i fokus, och inte individen, vilket gör att överflödiga information om respondenterna inte presenteras.

Materialet jag tagit del av har redan varit i den mån anonymiserat, att jag inte fått information om respondenternas namn eller yrke/ titel. Jag har förvarat materialet på ett sätt som gjort att ingen annan haft tillgång till det.

6. Analys utgående från frågelistan ”Minoritet i minoriteten”

I detta kapitel genomförs en analys av materialet genom att applicera Foucaults och Faircloughs metoder, som lyfts upp i kapitel 5.1, på det.

Då de tre huvudteman i frågelistan var berättelser och begrepp, språk, samt identitet, började jag min analys med att noggrannare gå igenom dessa teman och försöka hitta det mest relevanta och intressanta i dem. Jag valde att inte behålla dessa tre som huvudsakliga teman, utan att hellre spjälka upp och forma om dem till delar som kan ge svar på mina forskningsfrågor. Teman som jag delat in kapitlet i är: användningen av begreppet queer, hur queerhet introducerats till respondenterna, respondenternas öppenhet och identitet, samt bostadsortens, kulturprodukters och språkets inverkan. En annan orsak till omformningen av existerande kategorier var att svar som berör till exempel begreppet queer kom upp i frågor som ursprungligen hade som mening att lyfta upp andra teman.

En fallgrop i kodandet av materialet var att en respondent flera gånger kunnat lyfta upp samma ämne i sina svar, och på så sätt öka mängden kodningar inom ett tema. En genomgång där man ser på dessa kodningar som dataset istället för enskilda referenser i NVivo visar ändå antalet respondenter som kodats enligt kriterierna, istället för antalet kodningar som gjorts. I delar där jag ansett det är relevant att veta hur ofta ett begrepp eller ett tema förekommer, gör jag skillnad mellan antalet referenser och antalet respondenter som svaret berör.

Speciellt intressanta teman jag hittade i svaren var:

1. Att såväl queerheten som den finlandssvenska identiteten sågs som något viktigt;
2. Att såväl queerheten som finlandssvenskheten påverkat ens umgängeskretsar;
3. Att mångas första kontakt till begrepp angående sexuella minoriteter var skällsord;
4. Att identiteten blir speciellt viktig då den inte uppmärksammas, samt då den kritiserats eller förtrycks.

Detta har lett till att mina **forskningsfrågor** är:

1. Hurdan uppfattning om queerhet har respondenterna fått från sin omgivning under uppväxten?
2. Hurdana möjligheter anger respondenterna sig ha till att leva öppet?
3. Vilken inverkan har hemorten och kulturprodukter av olika slag haft på respondenternas identitetsbildning?
4. Hur påverkar eller påverkas de två minoritetsidentiteterna varandra?
5. I hurdana situationer upplever respondenterna den queera och den finlandssvenska identiteten speciellt viktig?

6.1. Begreppet queer

Eftersom queer är ett centralt begrepp i avhandlingen, börjar jag mitt analyskapitel med ett avsnitt där jag tar upp hur respondenterna i sina svar använt begreppet. I materialet framkom ordet "queer" 55 gånger, "queera" 33 gånger och "queerhet" 13 gånger, vilket visar att det av respondenterna användes rätt ofta. Överlag hade respondenter en positiv uppfattning av begreppet, och tyckte det var användbart. En respondent uppgav sig ändå sällan använda begrepp hen anser vara diffusa, och nämnde queer som ett exempel. En annan respondent tog också fasta på att queer kan vara känsligt för vissa individer, då det förr använts i ett negativt syfte.

Värt att nämna är att samlingsbegreppet hbtqi användes i ännu större utsträckning än queer. Hbtqi nämndes 72 gånger, hbtqi och hbtq åtta gånger, hbt fem gånger och hbtqi fyra gånger. Detta kan antas bero på frågeformuläret och dess användning av begreppet. Hbtqi användes i två av de ställda frågorna, och information om frågelistan kunde hittas på www.sls.fi/hbtqi. Queer användes däremot inte i frågelistan.

6.1.1. Beskrivning av andra

Av respondenterna användes queer i stor utsträckning för att beskriva andra individer. I 40 svar användes queer för att beskriva andra än en själv, och dessa svar skrevs av 18 respondenter. Endast två av respondenterna gick in för att faktiskt definiera queer, eller förklara sitt sätt att använda begreppet. Detta ger bilden av att queer av respondenterna ses som ett begrepp vars innebörd är självklar.

Ena respondenten som beskrev sin användning av begreppet gjorde det enligt följande:

Jag använder själv ofta ordet queer som samlingsbegrepp för alla dem som rör sig i queera sammanhang. Det lämnar utrymme för självidentifikation - jag kanske vet att någon är på queera klubbar, men inte hur den identifierar sig.

Enligt denna beskrivning är queer ett brett begrepp – något man kan kalla alla som rör sig i sammanhang som tolkas queera. Intressant i definitionen är att också heterosexuella som spenderar tid i queera rum kan kallas queer.

Den vanligaste användningen av begreppet var att helt enkelt nämna att många i ens vänskapskrets är queera. Också i denna användning märktes att begreppet kan ha fler innebörder, då en respondent skrev ”Nästan alla mina vänner är queera *på något sätt*” (min kursiv) och en annan uppgav att hen använder queer om ”icke-straighta människor överlag”.

Andra sätt att använda queer var för att beskriva större sammanhang. Exempel som framkom i svaren var: queer kultur, queera scener och rum, queert liv, queera frågor, queer spaces, queer community, queer-kretsar och queera evenemang. Detta visar att begreppet queer går att tillämpa på många olika aspekter av det mänskliga livet, och inte enbart på individer. Exempelen som hittades i svaren har alla en integrerande funktion till gruppen, då de handlar om evenemang, politik, utrymmen och gemenskap.

6.1.2. Självidentifiering

I materialet användes begreppet queer 21 gånger för att hänvisa till den egna identiteten. Det var ändå enbart åtta respondenter som använde begreppet i det syftet. De som kallade sig själv queera gjorde det alltså i svar på flera av frågorna i frågelistan.

En intressant aspekt i dessa svar är att queerhet som ens egna identitet ansågs som en mer djupgående identitet än t.ex. homosexualitet eller bisexualitet.

För mig har queerheten blivit en viktig del av mig och min identitet. Det är inte bara ett sätt att se min sexualitet, utan också ett ställningstagande för ett icke-heteronormativt samhälle och tankesätt.

I detta svar framkom att queerhet kan ses som mer än ens sexuella läggning, och förutom detta målas bilden av queerhet som en slags (mot)reaktion på heteronormativitet.

I några av svaren blir det tydligt att queerhet kan handla om hur man ser på världen och hurdana värderingar man har. Flera av respondenterna gjorde paralleller mellan queerhet och feminism, ett exempel på detta är svaret nedan:

De här sammanhangen är ändå inte i grunden hbtqiqa-grupper, utan det finns som en bisak – eller kanske mer närliggande sak. Det är så mycket som blandas ihop och som inte ens kan särskiljas: queerhet, feminism, könsroller, sociala relationer, gruppdynamik, personligheter och erfarenheter... I grunden finns ju min egen queerhet och feminism där i allt jag gör, oavsett om jag rollspelar, diskuterar feminism – eller om jag skulle ha spelat schack.

En av respondenterna uppgav också att hen blivit mer aktiv politiskt efter att ha kommit ut, fastän hen nog alltid varit ”en ’världsförbättrare’ och feminist”.

Förutom att queerhet användes som en mer djupgående beskrivning av ens identitet än enbart något som påvisade ens sexuella eller romantiska preferenser, så användes den också för att den inte låser in en i ett visst fack angående dessa. En respondents förklaring på varför hen använde queer om sig själva lød: ”[d]ärför tycker jag om termen queer – den rymmer alla dessa möjligheter, alla dessa aspekter av min sexualitet på ett sätt som lesbisk inte riktigt klarar av”. Förutom att fungera som en identitetsbeskrivning som innehåller ens sätt att förhålla sig till omvärlden, fungerar queer också som ett sätt att beskriva ens tillhörighet till gruppen sexuell minoritet, utan att begränsa tillhörandet till enbart en specifik sexuell läggning.

6.1.3. Queerhetens funktioner

Genomgången av hur begreppet queer används visar att begreppet klart betjänar de tre funktioner Fairclough anser diskurser har, nämligen identitetsfunktion, relationell funktion, och ideationell funktion. Identitetsfunktionen blir klar i och med att queer är hur ett flertal av respondenterna de facto identifierar sig själva. Den relationella funktionen märks i att queerheten påverkar vem man umgås med och skapar kontakter med, samt hur man beskriver dessa personer. De queera kretsarna, utrymmen och evenemangen kan också ses som exempel på detta. Den ideationella funktionen blir tydlig hos respondenterna som gjort paralleller mellan queerhet och feminism, och visat att queerhet

berättar något om hurdana värderingar man har och innebär ett kritiskt sätt att se på sin omvärld.

6.2. Tidigaste upplevelser

Då socialisation är en viktig aspekt i fråga om identitetsskapande, ville jag ta reda på hurdan uppfattning som respondenterna fått om queerhet från sin omgivning. Efter att jag kodat alla svar som handlade om var och hur man för första gången hört om queerhet som "tidigaste upplevelser" i NViVo, läste jag igenom materialet i fråga för att urskilja olika typer av beskrivningar på upplevelser som individerna haft.

De fyra kategorier av beskrivningar jag skapade var: *neutral*, *positiv*, *negativ* och *tystnad*. I kategorin neutral kodade jag svar som inte tydligt uppvisade några känslor, till exempel "[ö]verlag känns det som att all info kommit till mig väldigt naturligt, gradvis och utan att vara en så stor grej". Till neutrala kategorin ansåg jag också höra svar där respondenten inte hade klara minnen om var eller hur hen hört om sexuella eller könsminoriteter första gången, och där det inte verkade finnas några känslor knutna till händelsen. Också de svar där respondenter berättat varifrån de fått information, utan att nämna några känsloladdade ord i samband med det, kom att kodas till denna kategorin. Exempel: "I skolan, i samband med sexualrådgivningen och biologin". Åt 13 av respondenterna hade queerhet introducerats på ett sätt som passade in i denna kategorin, vilken också var den största av kategorierna.

Till positiva kategorin hittade jag endast två svar. Detta var inte överraskande, då avvikande sexualitet eller könsavvikelse sällan är något man "marknadsför", eller presenterar som något uttryckligen bra. Det ena av dessa svar kan tänkas höra mer till kategorin neutral, då den lyder: "Minns att vi på årskurs nio fick tidningen Primavera hemskickad om sex och könssjukdomar, i den tidningen nämndes homosexualitet i positiva ordalag i en liten spalt på några rader...". Detta eftersom positiv i detta fall kan antas handla om en avsaknad av negativitet (till skillnad från annan information som varit tydligt negativ). Det andra svaret som kodades till kategorin positiv handlade om att en respondents föräldrar var stolta över att vara bekanta med en individ som uppgavs vara en "intelligent, modig, 'radikal' och ansedd författare." I denna kommentar syftas med *radikal* på just den avvikande sexuella läggningen. Eftersom författaren i fråga var känd och även

en "respekterad kollega" till föräldrarna kan man ändå tänka sig att denna stolthet och på så sätt framförandet av homosexualitet som något positivt inte handlar så mycket om sexuell läggning, som om personen i fråga i sin helhet. Detta antagande stöds av att respondenten också har upplevelser som kodats som negativa, angående föräldrarnas reaktioner på homosexualitet.

Till kategorin negativ kodade jag svar där det klart framkom att queerhet setts som något dåligt, avvikande eller mindre värt än heterosexualitet. Tio av respondenterna hade tidiga upplevelser som kodades negativa och flera av dessa handlade om användningen av begreppet "homo" som skällsord i skolor. Vissa av respondenterna uppgav att skällsordet använts om dem personligen, medan andra enbart berättade att det framkommit som ett skällsord. En av respondenterna uppgav att "[h]omo började också användas som skällsord i andra hälften av lågstadiet och då kollade jag antagligen upp vad det egentligen betydde eftersom det användes om mig." Vissa respondenter fick uppleva negativa attityder gentemot queera individer från deras familj, "min släkting sade då med ett nedlåtande tonfall 'han e ju bög han'". Den mest abstrakta negativa kodningen handlar om att en respondent växt upp utan att veta att alla är likvärda. Eftersom det specifikt poängteras, anser jag att det handlar om en negativ upplevelse eller negativ känsla då man tänker bakåt, och inte enbart om ett neutralt påstående.

Den fjärde kategorin jag skapade var "tystnad". Denna kategori uppstod då det i åtta respondenters svar framkom att man i familjen eller i andra specifika sammanhang inte talat om queerhet. Då avsaknaden av diskussion och information i ett flertal svar specifikt poängterades, ansåg jag att det var fruktbart att ha en skild kategori för svar som annars kunde tänkas höra till kategorin neutral. Svar som dessa var då undervisningen kommenterades såhär: "[d]et var en total tystnad kring dessa frågor", eller avsaknaden av diskussion i hemmet beskrevs enligt detta:

I min familj pratades det inte om sexualitet överlag, och jag visste helt enkelt inte att något annat än heterosexuella existerade - men jag kände inte ens till ordet "heterosexualitet". Att någon kunde vara något annat än flicka eller pojke fanns heller inte på kartan. Sexuella minoriteter och könsminoriteter var helt enkelt en icke-fråga i min familj och närmaste krets under min barndom.

Då en respondent uppgav att det i hans familj ej talades om dessa saker, p.g.a. att det underförstått var fel, kodades svaret som negativt. Detta då svaret ej handlade om avsaknad av information i sig, utan om att negativa attityder gett upphov till denna avsaknad: "[j]ag kommer dock ihåg att när jag väl var bekant med ämnet kändes det som en skamlig sak jag inte kunde prata med mina föräldrar om".

De negativa attityder respondenterna fått uppleva i samband med queerhet kan väl ses som exempel på utestängningsmetoder. Att ordet "homo" använts som skällsord fungerar som ett sätt att markera att det är något negativt och icke-önskvärt. En respondent uppgav att homo under hans uppväxt sågs som "ett av de fulaste kallasnamnen man kunde använda om en annan". Att aktivt utelämna undervisning om sexuella och könsminoriteter i skolor fungerar också som en utestängningsmetod, då det förnekar elever kunskap kring dessa frågor.

Att utelämna information och kunskap försvårar identitetsbildningen, då identiteter som inte finns representerade i en individs omgivning då förblir osynliga. En respondent beskrev sin uppväxt som transperson såhär: "Min brist på kunskap och medvetenhet om vad som "är möjligt" har påverkat min självbild och hur jag identifierat mig massor under mitt liv". Det hur ny kunskap och nya begrepp öppnar dörrar för nya sätt att se på saker, och gör identiteter man inte tidigare vetat om möjliga, hör starkt ihop med Foucaults syn på diskurs. Att skapa nya begrepp skapar enligt honom nya praktiker, som möjliggör nya sätt att se på saker. I respondenternas svar kommer pansexualitet fram som ett sådant begrepp; fastän man växt upp med tanken om att vara bisexuell, man märker sig kanske vara pansexuell då man hör om begreppet och dess innebörd, och sedan i självreflektion inser att kön inte är en påverkande faktor i vem man blir attraherad av i sexuellt eller romantiskt syfte.

6.3. Representation och utrymme

I detta avsnitt lyfter jag fram hur respondenternas bostadsort och olika kulturprodukter har påverkat deras identitetsbildning. Intressant i avsnittet är att representation är ett ämne som är starkt närvarande i båda teman.

6.3.1. Bostadsort

En aspekt jag velat ta fasta på är hur respondenterna upplevt attityderna gentemot queera i olika orter. Detta kommer fram i materialet då en av de ställda frågorna är ifall man någonsin flyttat på grund av sin sexuella eller könstillhörighet. I samband med denna fråga beskrev många hur de på olika orter upplevt sig bli bemötta, och ifall de känt sig höra hemma. Inom detta tema kodade jag sex svar som handlande om småorter, medan 15 svar handlande om större orter. Några av svaren är kodade som båda, då vissa respondenter i samma mening beskrivit hur de upplevt två olika bostadsorter.

För bisexuella (som inte för tillfället var i en samkönad relation) verkade inte orten spela någon större roll, då de hade möjligheten att passera som heterosexuella. En av respondenterna som var bisexuell och singel kommenterade återflytten från Sverige till en mindre finsk ort enligt följande: ”min återflytt antagligen innebär att min nästa partner kommer att vara av det motsatta könet, eftersom så många färre personer, och därför färre homo/bin bor här”.

Många av de som svarade var från Österbotten. Det gemensamma för dessa beskrivningar var att handlingsutrymmet som queer upplevdes litet, och i ett av svaren togs upp att man p.g.a. konservatism i Österbotten var tvungen att som queer försvara sin identitet. Också svar där det inte specifikt beskrevs vad som påverkade handlingsutrymmet i Österbotten framkom: ”[j]ag har flyttat till och bott kvar i södra Finland i en större stad för att jag upplever att det skulle vara jobbigt att vara öppet homosexuell i Österbotten”. Svar som detta ger bilden av att det iallafall till en viss mån finns en förutfattad mening av Österbotten som ett område som är mindre öppet för mångfald.

En annan respondent kommenterade sin flytt från Österbotten till Åbo enligt följande: ”[j]ag kände mig friare med min sexualitet här än på min hemort”. Detta citat ger en uppfattningen om att individen i Österbotten känt något slags förhinder för att leva öppet. Då svaret fortsätter ”[u]nga studerande är ganska öppna och jag har inte stött på problem eller kommentarer fast jag gått hand i hand eller hånglat med min flickvän offentligt”, fås uppfattningen att individen trots att det inte vore lika öppet på hemorten, eller att sannolikheten att få negativa kommentarer där vore större.

Fastän flera av svaren handlar om att det är öppnare annanstans än på hemorten, framkommer få svar där fokus explicit är på hur dålig hemorten varit för ens uppväxt.

...det är inte bra för någon, och sp[eciellt] inte för en tonåring, att vara i en miljö där hen inte syns någonstans, där det inte finns representation, positiva förebilder och där alla LGBTIQ+ -personer som öppet berättat om sin status hamnat ut för offentligt åtlöje i form av fula ord...

I ovanstående citatet kommer två huvudsakliga poänger upp: för det första att det på orten (svaret handlar om en liten by i Österbotten) inte finns en representation av queera individer, och för det andra att de som är öppna med sin queera identitet straffas genom offentligt åtlöje. Atmosfären i byn beskrivs av samma respondent som ”inskränkt” och ”fobisk”, vilka båda är starkt negativt laddade ord.

Då flera respondenter valt att flytta till och stanna kvar på en större ort, ville jag också ta reda på vad det var som i storstäder upplevdes attraktivt för queera. En av den vanligaste orsaken att flytta uppgavs vara studier, vilket också förklarar att (studiestaden) Åbo kom fram i många respondenters svar. I några av fallen berodde flytten till en större ort på att man flyttat bort från mobbning.

Att bo i Åbo som queer kommenterades till exempel såhär: ”[h]är är man så anonym på stan att kan hålla sin partners hand på gatan utan att alla man känner sedan vet om det”. Svaret tar upp den upplevda anonymiteten i Åbo, genom en jämförelse till hur det på mindre orter kan vara – nämligen alla får veta om allting som sker. Handlingsutrymmet för queera individer tycktes så till vida vara större i större städer, jämfört med småorter där man inte kände sig bekväm i att gå hand i hand med en partner av samma kön på allmänna ställen. Ett annat svar som handlade om Åbo tog istället för anonymitet fasta på en upplevd mångfald och öppenhet i staden. Dessa faktorer bidrar också till att queera individers handlingsutrymme växer, då mångfald är något som redan finns representerat.

Många av svaren tog också upp att det som egentligen spelar mest roll är vem man umgås med, inte i vilken stad man bor. Det poängteras ändå att större städer de facto tenderar vara mer liberala, vilket stöder tanken om att individer där är mer accepterande av minoriteter. Det kom också fram att bostadsorten under vissa perioder av livet spelat en speciellt viktig roll: ”speciellt då jag just kommit ut kändes viktigt att ha en hbtqi-kontext”

och ”det var säkert bra att bo och studera i en större stad då, med queera scener och rum, genusvetenskap på universitetet och överlag en feminism som syntes och kändes i vardagen och i mina umgängeskretsar”. Båda svaren handlar om vikten av queera rum och ett hbtqi-kontext då man håller på att skapa sin queera identitet.

I detta avsnitt lyftes fram skillnader i diskurser för hur man i kontexten om queerhet pratar om små och stora orter. Större orter definierades som anonyma, öppna, liberala, och ställen där det finns queera utrymmen. Småorter beskrevs däremot som konservativa, platser där det upplevdes jobbigt att vara öppen och där representation av queera saknades.

6.3.2. Kulturprodukter

Två av frågorna i frågelistan tangerade ämnet kulturprodukter, och flera av respondenterna uppgav att kulturella alster av olika slag varit viktiga för dem i hittandet av sin queera identitet. Ena frågan var en stödfråga till varifrån man hört om sexuella eller könsminoriteter för första gången, och den andra frågan handlade om ifall specifika personer eller kulturella produkter haft en inverkan på ens identitet.

Några av respondenterna tog upp hur de under sin uppväxt hade smygkollat på vissa serier eller filmer, som de vetat att hade queer tematik. Serien *The L Word*, som handlar om lesbiska och bisexuella kvinnor i staden Los Angeles i Kalifornien i USA, nämndes av fler av respondenterna. I Finland visades serien på Sub tv mellan åren 2005–2010. Dessa svar ger bilden av att queerhet varit något som för respondenterna sett som något spännande, och kanske förbjudet, som de ville ha information om men kände att de måste skaffa det på egen hand.

En respondent beskrev vilken betydelse lesbiska karaktärer i film haft för hen enligt följande: ”[s]jälv såg jag *Lost and Delirious* 2001 och har sedan dess sett könsminoriteters kärlek som något vackert”. Ett annat svar beskrev hur stor roll det spelar att få se förebilder och representation i medier, genom att lyfta upp queera individer som direkt påverkat hen. Några av dessa och en beskrivning på varför de varit viktiga ges nedan:

Kaj Korkea-aho, Mariette Hansson och en massa andra queers som fått synlighet i media under de senaste 10 åren. De har gett mig mycket mod och speglingsytor. Jag har slukat alla filmer och serier som finns med gaytematik

och har ännu stort behov av dem för att känna mig sedd och [förstådd] i det heteronormativa samhälle vi lever i.

I svaret tas upp hur respondenten känt sin kunna få mod och speglingsytor av individer som är öppet queera. All representation av queer som respondenterna kom ihåg från sin uppväxt var ändå inte positiv:

Det var något televisionsprogram som inspirerats av "Maraskuun liike", så vitt jag minns [någon gång] ca. 1966. Man hade [intervjuat någon] homosexuell person. Svartvit foto, mannen verkade vara underkuvad och skrämmd. hela programmet var dystert.

Som det framkommer i citatet ovan är exemplet över femtio år gammalt. I andra respondenters svar framkom ändå också negativa bilder av queera, som påhittats i nyare kulturprodukter. Exempel på dessa var Ace Ventura (1994) och Silence of the Lambs (1991) som enligt respondenten som nämnde dem är ” förskräckliga exempel på [hur] transpersoner skildrats i film”.

Finlandssvenskhetens roll lyftes fram i vissa av svaren i samband med kultur, då öppet queera finlandssvenskar som Vivica Bandler och Kaj Korkea-Aho nämndes. Svenska artister och kulturpersoner nämndes också som meningsfulla förebilder, samt den svenska filmen Fucking Åmål. Några finska, finskspråkiga, författare nämndes också i svaren. Överlag var ändå kulturproduktionen som setts viktig ofta engelskspråkig, både vad det kom till filmer, tv-serier och litteratur.

6.4. Queer identitet och öppenhet

När jag började läsa svaren som handlade om hur viktig ens queera identitet uppfattades, märkte jag att beskrivningar på *när* och *varför* identiteten uppfattades som viktig var återkommande. I analysen av dessa svar blev det tydligt hur stor del av respondenterna var bisexuella kvinnor, då flera av svaren tangerade just bi-problematik.

Till kategorin *när* kodade jag 13 svar och dessa situationer beskrevs av elva respondenter. De typiska situationerna där identiteten kändes extra viktig, var då man bemötte motstånd eller kritik av något slag, samt då ens identitet osynliggjordes. Osynliggörandet kan vidare delas in i två kategorier, passivt och aktivt. Det passiva handlar om hur individer känner

sig främmande i hetero- eller könsnormativa sammanhang då deras queerhet inte passar in, medan det aktiva är då det tydligt framkommer att andra tolkar dem heterosexuella eller ciskönade.

Som exempel på motstånd och kritik gavs negativa attityder gentemot polyamori, motstånd mot transpersoner samt förtryck av sexuella minoriteter. En av respondenterna ansåg också att identiteten blev viktig i fråga om ”peer support”. Jag tolkade detta som att hen menade att man bör vara öppen med sin identitet för att ge stöd åt andra i samma eller liknande situation.

Till kategorin *varför* kodade jag 15 svar. Av dessa var två av svaren skrivna av samma respondent. Varför identiteten var viktig hade olika motiveringar, men ett av de mest framkommande var att det starkt format ens liv och påverkat allt ifrån ens umgängeskretsar till ens arbete. Ett svar på frågan löd ”[d]et har påverkat vad jag jobbar med, vem jag är vän med, vem jag bor med och hurdan familj vi har”. Förutom detta sågs identiteten också som viktig då queera sammanhang var de där respondenterna kände sig hemma, och queera individer var de som respondenterna identifierar sig med och kände samhörighet till. Ett annat svar var att identiteten blivit viktig för att samhället är så heteronormativt att man inte haft andra alternativ än att reflektera över sin avvikande identitet.

I svaren där man förklarade sig vara öppen queerhet skapade jag fyra underkategorier, vilka starkt inspirerats av Yoshinos teorier om assimilering. För att begreppen bättre skulle passa in på mitt material och de aspekter som togs upp i respondenternas svar, är deras innebörd inte helt i enighet med Yoshinos användning av dem. Dessa kategorier är: *öppen*, *undagömma*, *passera* och *basunera ut*. Öppen var som kategori lätt att hitta, då många respondenter själva använde begreppet för att beskriva sin queerhet. Med undagömmning menas här när individer aktivt strävar efter att hålla sin queerhet från andra. Att passera handlar däremot om att individer låter sig tolkas ciskönade eller heterosexuella i vissa situationer, och inte aktivt går in för att förändra denna felaktiga uppfattning. I kategorin *basunera ut* tänkte jag koda dem som aktivt strävar efter att visa upp sin queerhet, eller som en respondent beskrev aktiviteten - ”basunera ut den”. Ingen av respondenterna uppgav sig höra till denna kategori. Eftersom det ändå i samhället verkar

finnas en inrotad stereotyp uppfattning om att framför allt manliga homosexuella ständigt försöker föra fram sin sexuella läggning eller tydligt ”spela” homosexuella, tycker jag det är väsentligt att lyfta fram avsaknaden av sådana framföranden bland respondenterna.

Värt att nämna är att kodningarna i kategorin för öppenhet blev 49, alltså klart fler än andelen respondenter (n=31). Av dessa kodades elva som undångömma, 14 som passera, och 24 som öppna. I den noggrannare genomgången av kodningarna blev det tydligt att individers öppenhet var starkt situationsbunden, vilket är orsaken bakom att det finns fler kodningar än respondenter.

Många uppgav att de gömde sin framför familj och släktingar. I dessa fall syftades med familj på de egna föräldrarna, och inte eventuella partners eller egna barn. ”För släkten ljuger jag mer aktivt, jag vet inte riktigt varför, men de äldre av mina släktingar (som nu alla börjat gå bort) kommer från bibelbältet och är konservativa”. Bibelbälte är ett begrepp som i folkmun används för att beskriva hela Österbotten, eller för att syfta på de norra delarna av svenska Österbotten (Björklund 2017). Fastän religion och konservatism var orsaker till att inte vara öppen inför andra, så uppgav endast en respondent att hen trängt undan sin queerhet p.g.a. sin egen religiositet och rädslan om att bli straffad av Gud. Några respondenter uppgav också att de inte på arbetsplatser var öppna, i rädsla om homofobiska kommentarer eller att bli behandlade olika ifall folk visste. En av dem valde dock att på en ny arbetsplats komma ut, vilket ledde till att hen efter det skonats av homofoba kommentarer. Jag tolkade svaret som att kollegerna tog i beaktande hens avvikande sexualitet, och avstod från skämt och kommentarer som hade anknytning till ämnet.

I svar som kodats som passerande, var ett återkommande skäl avsaknaden av ork. Respondenter uppgav att de inte alltid ”orkade ta striden” (som öppenhet kunde leda till), och att de inte alltid orkade korrigera folk som antog att de är heterosexuella. Ett annat slags passerande som framkom i svaren, var att helt enkelt inte ta upp eller nämna sin queerhet. I dessa svar var mentaliteten något i stil med ”jag svarar ärligt om någon frågar, men lyfter inte upp ämnet själv”. En annan faktor som togs upp var ålder, eller snarare mognad. Detta kom fram genom svar som att man blivit öppnare med åldern, fastän man i vissa situationer fortfarande valde att passera: ”[m]in egen mognad gjorde att jag sist och slutligen vågade vara den jag är.”

En annan intressant aspekt som framkom i svaren jag kodade som öppna, var att öppenheten framkom i varierande grad. Som jag tidigare nämnde använde många respondenter själva begreppet *öppen* om sig. När jag gick igenom svaren noggrannare kom det ändå fram att denna öppenhet kunde vara situationsbunden, precis som passerandet. Exempel som framkom var att man var öppen bland sina vänner och bekanta, eller andra specifika grupper, såsom nära kolleger. En respondent kommenterade ämnet genom att säga "[j]ag försöker utvidga min öppenhet, men det går långsamt". Några av respondenterna uppgav sig dock alltid vara öppna, och några hade också varit öppna enda sedan första början. En av respondenterna upplevde att det toleranta klimatet i Finland gjort det lätt att vara öppen.

6.5. Språk

Nästa fråga jag gick igenom var "Hur är det att leva som en sexuell eller könsminoritet på svenska i Finland". Det jag speciellt intresserade mig för var ifall man känt språket påverkat en, antingen negativt eller positivt. I termer av Foucaults diskursanalys blev det intressant att se på ifall språket lagt begränsningar på en angående ens queerhet, och på det sättet påverkat ens subjektsposition.

Ett flertal av respondenterna menade att svenskan inte begränsat dem på något sätt, eller som en uttryckte sig: "[j]ag kan inte säga att det svenska språket har påverkat mig mera i termer av en sexuell minoritet än vad det har påverkat mig på andra sätt". Den vanligaste orsaken till att svenskan inte setts som en begränsning, var att man pratade finska. Enligt respondenterna var det vanligt att ha en finstalande partner, och också individer med goda kunskaper i engelska sågs som potentiella partners. I ett av svaren kom fram att inverkan av att vara finlandssvensk och queer har förändrats över tid, eftersom "[i]dag finns det finlandssvenska hbtqi-föreningar och en [finlandssvensk] hbtqi-identitet." Överlag blev det i svaren tydligt att för dem som finlandssvenskheten inte upplevts som något begränsande, berodde detta på att man hade såväl kunskap som intresse av att ta en del av finsk- och eller engelskspråkiga grupper och att man också var öppen till att inleda romantiska relationer med personer som inte pratade svenska.

Orsakerna som bidragit till att finlandssvenskheten satt vissa begränsningar för respondenter, kunde delas in i tre huvudsakliga grupper. Den vanligaste orsaken var att

man inte alls pratade finska, eller att man hade så dålig finska att man inte ville bekanta sig med finskspråkiga kretsar eller individer. För det andra kände vissa att de ville ha en finlandssvensk partner, framom en finskspråkig eller rikssvensk partner. Den tredje orsaken var att den finlandssvenska ankdammen i sig upplevdes är begränsande, då mängden ”regnbågsankor” är liten.

En av respondenterna uppgav att hen var ”enspråkigt svensk”, och som en följd av det ”umgås nästan uteslutande bara med andra finlandssvenskar”. Detta i kombination med små kretsar, kan bli ett stort problem för finlandssvenska queera, vilket kom fram i följande svar:

Dålig finska i kombination med dåligt självförtroende ledde till att jag hade väldigt lite på gång på både dating- och sexfronten med finskspråkiga väldigt länge, samtidigt som Svenskfinland kändes lite smått och oanonymt. Jag tror att min sexuella debut hade varit tidigare och att jag varit mera bekväm med att sällskapa tidigare om jag haft en starkare finska och kanske bott på en större ort.

Svaret tar inte enbart fasta på hur språkkunskaper påverkat, utan nämner också att situationen kunde varit annorlunda på en större ort. Vissa respondenter som pratade finska, uppgav sig oberoende av det vilja ha en svenskspråkig partner. Orsaker till detta var en känsla av att vara ”identitetslös” på finska, samt att man önskade att kunna prata svenska i såväl sin relation som med sina svärföräldrar. En respondent uppgav sig också vara stolt över sin finlandssvenskhet, vilket la grunden för önskan av att hitta en finlandssvensk partner.

En till aspekt i finlandssvenskans inverkan på den queera identiteten var svårigheten i att hitta passande begrepp. Många respondenter uppgav sig använda engelska begrepp som ”gay” och ”queer” eftersom svenska begrepp som ”flata” uppfattades som rikssvenskt och kändes främmande i en finlandssvensk kontext. En respondent kommenterade saknaden av finlandssvenska begrepp såhär: ”[j]ag fick inte tag på min identitet innan jag fick orden att behandla den och då kände jag mig "sviken" av finlandssvenskan, som inte erbjöd mig någon hjälp”.

7. Resultat och diskussion

I detta kapitel behandlar jag resultaten av analysen och knyter dem samman till teorierna som presenterats i avhandlingens teorikapitel samt i kapitlet om identitetsbildning. Då enbart 31 personer svarat på frågelistan är det värt att reflektera över ifall analysen jag genomfört och resultatet jag presenterar är generaliserbart och i så fall i vilken mån.

Trots sina uppenbara begränsningar kan analysen ändå berätta någonting om hur det är att växa upp som en minoritet i en minoritet, också bortom respondenterna själv. Detta eftersom fler av respondenternas svar tog fasta på samma aspekter och dessutom var förenliga med teorierna om identitetsbildning som presenterats. Exempel på dessa är upplevelsorna om hur brist på information och representation påverkar ens identitetsbildning, samt vilka begränsningar mindre orter och bristfälliga språkkunskaper kunde lägga på en.

Trots likheter i berättelserna, kom det i materialet också tydligt fram att såväl gruppen finlandssvensk som gruppen queer är allt annat än homogen. Fastän alla respondenter identifierade sig som finlandssvenskar fanns det stora skillnader i deras beskrivningar på sina umgängeskretsar, bostadsort samt på språkets inverkan och betydelse. Queerheten påverkade också respondenterna olika. För så gott som alla utgjorde den en viktig del av identiteten, men ifall och hur den tog sig uttryck i vardagen hade stora skillnader. Denna variation i svaren berättar redan i sig någonting intressant om grupperna: att växa upp som queer och finlandssvensk får olika betydelse i olika sociala grupper och på olika orter.

Härnäst presenteras svaren på forskningsfrågorna som presenterats i början av kapitel 6 en i sänder.

7.1. Svar på forskningsfrågor

1. Hurdan uppfattning om queerhet har respondenterna fått från sin omgivning under uppväxten?

I genomgången av materialet kodades respondenternas första upplevelser av queerhet i fyra kategorier. Dessa var positiv, neutral, negativ och tystnad. Två respondenters svar kodades preliminärt som positiva, men en noggrannare analys av dessa svar fick dem att

snarare verka neutrala. Efter att dessa svar kodats om bestod kategorin neutral av 14 respondenters upplevelser, vilket gjorde kategorin till den klart största. Tio respondenter hade ett negativ första möte till queerhet, medan sju upplevt en tystnad kring ämnet.

Saknaden av klart positiva upplevelser var föga förvånande, men mängden negativa upplevelser och situationer där queerhet aktivt uteslutits från diskussion och undervisning var oroväckande många. Båda bidrar de till att förmedla en bild av queerhet som något icke-önskvärt och onaturligt. I enlighet med Giddens tankar kring hur människor handlar utifrån alternativ som finns till hands och som de har kunskap om, uppstår ett problem i att queerhet anses vara något negativt eller att det inte uppfattas som en möjlig identitet.

I svaren kom fram att avsaknaden av information försvårat identitetsbildningen hos vissa av respondenterna. En respondent uppgav sig som liten identifiera sig som en transflicka, då hen inte kände till andra alternativ för kön än flicka och pojke och antog sig måsta passa in i någondera av de kategorierna. Först i senare ålder fick hen veta att man också kan vara icke-binär. Detta är ett exempel på hur avsaknaden av information och kunskap kan göra det svårt för en individ att förstå och hitta sin egen identitet. I svaren fanns flera exempel på att ens identitet ständigt formas, och att detta starkt hör ihop med kunskapen man får. Detta påminner om Butlers syn på identitet som något som ständigt framförs, men som aldrig sker på alldeles likadant sätt eftersom både subjektet och världen omkring ständigt förändras. Ens identitetsbildning sker alltså i en ständig växelverkan mellan en själv och omvärlden, och påverkas av förändringar i båda. Tillgången till nya begrepp kan ge en nya sätt att se på såväl sig själv som sin omvärld, vilket gör att man hittar nya alternativ till sitt handlande i olika situationer.

Dessa svar berättar också någonting om de sociala sammanhang man vuxit upp i och hur socialisationen inom dem sett ut. Man kunde argumentera för att det hur barn använder begrepp som skällsord inte direkt hör ihop med socialisation, men då de varit tvungna att lära sig den negativa konnotationen i "homo" någonstans ifrån, blir detta inte trovärdigt. Då en såpass stor del av respondenterna lyft upp tystnaden som rått kring queerhet, stöds intrycket av att många växt upp inom sociala sammanhang där man ej velat förmedla queerhet som en möjlig identitet.

2. Hurdana möjligheter anger respondenterna sig ha till att leva öppet?

Något som blev tydligt i svaren kring detta tema, var att respondenternas öppenhet var starkt situationsbunden. Detta kan påstås då jag i svaren fann 49 beskrivningar på öppenhet, fastän antalet respondenter var klart lägre (n31). Resultatet stöder Yoshinos tankar om mångfald av skåp, vilka nämns i kapitel 3.3.

Kategorier jag skapade för öppenhet var öppen (24), undangömma (11), passera (14) och basunera ut (0). Vanligt var att inte vara öppen inför sin familj (främst föräldrar och äldre släktingar) samt att som en följd av avsaknad av ork passera i situationer där man umgicks med individer man inte kände väl. Ingen av individerna uppgav sig basunera ut sin identitet, eller på annat sätt aktivt spela queer. Enligt denna kodning hittades alltså inte i materialet exempel som uppfyller Yoshinos definition av queera som homosexuella vilka tydligt strävar efter att understryka skillnaden mellan dem och heterosexuella individer. Tanken att queera är individer som vägrar att undangömmas uppfylls ändå i viss mån, då några respondenter uppgav att de alltid korrigerar individer som antar de är heterosexuella.

Exempel på hur man passerade var att inte ta upp att man är queer, och att inte korrigerar individer som misstolkat ens könstillhörighet eller sexuella läggning. Enligt Goffman är det ifall en individ lyckas passera inte enbart beroende på hen, utan också på publikens kapacitet att avslöja passeranden. I svaren kom inte fram situationer där individerna skulle ha försökt passera men inte lyckats, vilket kan ses som ett bevis på hur hetero- och cismotivt vårt samhälle är. Detta tangerar den heterosexuella matrisen som Butler skriver om: nämligen förväntan och antagandet om att alla individer är heterosexuella. I denna diskussion blir det intressant hur de som själv uppgav sig vara queera inte tycktes ha problem i att hitta och känna igen andra som var det. Detta kan antas bero på att individer som själva är queera inte tänker i termen av den heterosexuella matrisen: ifall de inte själv är heterosexuella finns ingen orsak att förvänta sig att alla andra också är det.

I svaren hittades klara skillnader mellan uppträdanden i främre och bakre regionen. Bakre regionen beskrevs speciellt tydligt i ett svar där det framkom att då respondenten umgicks med sina queera vänner, kände hen att den sexuella läggningen eller könstillhörigheten tappade betydelse och hen bara var sig själv. En av respondenterna nämnde sig vara öppen vad det gäller sexuell läggning, men i främre regionen undangömma sin könstillhörighet.

Främre regionen beskrevs också i termer om att vara obekväma i heteronormativa sammanhang såsom familjehögtider, samt att känns sig främmande i könskodade normer att vara.

3. Vilken inverkan har hemorten och olika kulturprodukter på identitetsbildningen?

Hemorten verkade spela en relativt stor roll för respondenterna, med undantag för bisexuella som var singlar eller för tillfället i förhållande med någon av motsatt kön. Det upplevdes svårt att leva öppet i Österbotten, speciellt på mindre, konservativa orter. Begreppet "Bibelbälte" lyftes upp i två svar som handlade om området som ett ställe där "folk har åsikter om allting" samt är konservativa.

Större orter, så som Helsingfors och Åbo beskrevs av många i termer av liberalism, öppenhet och anonymitet. Något som starkt skilde mellan små och stora orter var framkomsten av representation och queera rum. Speciellt för individer som växt upp före internet och sociala medier, kan saknaden av representation av queera individer under uppväxten haft en stor inverkan på det egna identitetsskapande. Enligt Giddens och Butler skapas identiteten ständigt, genom att man aktivt väljer mellan olika alternativ som finns till hands. Ifall queerhet inte finns som ett alternativ försvåras identitetsskapandet på den fronten. I denna tankegång hittas likheter till Bourdieus teorier om habitus som en modell för vad aktörer bedömer som rimligt eller orimligt för individer i deras position i den sociala världen. Ifall det inte inom ens grupp finns representation av individer som man kan identifiera sig med, kan queerhet tänkas te sig orimligt eller t.o.m. omöjligt. (referens)

Trots en avsaknad av representation hade få respondenter flyttat p.g.a. sin queerhet, men många såg i efterhand flytten till en större stad som en positiv sak för deras queera identitetsskapande. En av respondenterna beskrev flytten till en större stad som något som kanske räddat hans liv.

Hur viktigt representationen av queera var framkom också i svar angående vilken betydelse kulturprodukter haft för respondenterna. För flera hade en insikt om det egna avvikande identifierats i samband med att ta del av filmer, serier eller litteratur med queera

karaktärer. Kulturpersoner som levde öppet queera uppgavs ha en positiv inverkan på den egna identitetsbildningen, då de kunde ses som förebilder och speglingsytor. Vårt att ta upp var att fastän finlandssvenska författare och kulturpersoner beskrevs som betydelsefulla, verkade det under respondenternas uppväxt funnits ett klart tomrum i positiv representation av queera i finsk och finlandssvensk tv.

4. Hur påverkades de två minoritetsidentiteterna av varandra?

Av kodningarna angående ifall finlandssvenskheten eller det svenska språket upplevs begränsande, i fråga om att som queer hitta potentiella partners eller queera umgängeskretsar, var 19 kodade som ja och 16 som nej. De respondenter som ansåg ingen begränsning följde av språket pratade finska och tyckte det inte var ett problem att umgås med finskspråkiga, engelskspråkiga eller finskspråkiga man kunde ha engelska som ett gemensamt språk med.

I flera av svaren kom det fram att den finlandssvenska ankdammen upplevdes begränsande, då Svenskfinland är litet och intimt och mängden regnbågsankor är liten. Det kom också fram att finlandssvenskhetens betydelse förändrat med tiden, som en följd av uppkomsten av finlandssvenska queera föreningar och en finlandssvensk queer kontext. Exempel på queera kontext var Regnbågsankan som officiellt grundades år 2004, och Prideparader som under senare år spridit sig till olika delar av Svenskfinland. Jeppis pride som ordnades i Jakobstad år 2014, nämndes av flera av respondenterna. Att studera genusvetenskap på universitet hade också för många inneburit ett viktigt finlandssvenskt och queert sammanhang.

En respondent kände sig sviken av finlandssvenskan, då den inte hade erbjudit hen begrepp för att få tag på sin identitet. Detta visar att det för en individs identitetsbildning inte enbart är viktigt att hen erbjuds information om olika alternativ, utan också att informationen finns tillgänglig på hens modersmål.

5. I hurdana situationer upplevs den queera och den finlandssvenska identiteten speciellt viktig?

Som svar på *när* identiteten upplevdes speciellt viktig, uppgavs situationer då den osynliggjordes eller man bemötte motstånd av olika slag. I detta sammanhang lyftes bisexualitet upp som en problematisk identitet, då bisexuella som för närvarande var i förhållande med någon av motsatt kön aktivt av sin omgivning tolkades som heterosexuella. Detta upplevdes frustrerande då respondenterna ändå såg sin queera (och specifikt bisexuella) identitet som en stor del av vem de är. Det kom också fram att den bisexuella identiteten blev osynlig om man var i förhållande med någon av samma kön, eftersom man då tolkades lesbisk. Denna problematik lyftes upp av Callis i kapitel 4.2, då hon poängterar att bisexualitet ej kan synliggöras i samhällen där alla romantiska eller sexuella relationer mellan individer av samma kön kodas homosexuella eller lesbiska, och de mellan individer av olika kön kodas heterosexuella. Detta i samband med det hon kallar seriemonogami (att endast ha en partner åt gången) gör det omöjligt för en bisexuell identitet att synas.

Varför identiteten var viktig var för att den påverkat ens liv på väldigt fundamentala sätt. Queerhet påverkade för vissa av respondenterna vad de jobbade med, vem de umgicks med och hur deras familj såg ut. Dessutom kunde queerheten ses som ett politiskt ställningstagande, ett sätt att se på omvärlden och som en slags värdegrund som genomsyrade ens liv. Några av respondenterna uppgav också att de uppfattade sin närmaste queera vänskapskrets som sin familj, eftersom de kände en stark samhörighet, samt i ett av fallen p.g.a. hur ens biologiska familj reagerat på det queera minoritetsskapet.

Finlandssvenskhetens betydelse kom fram i svar på vad som påverkar val av partner. I flera av svaren hittades en önskan av en svenskspråkig, och då helst finlandssvensk partner. Som orsaker till detta framkom en känsla av att vara identitetslös på finska, önskan om att kunna prata svenska med sina svärföräldrar, och en stolthet över den finlandssvenska identiteten. Vikten av att vara stolt över den grupp man hör till tas upp av Liebkind, Teräsaho & Jasinskaja-Lahti (2006) i deras diskussion om motstånd som minoritetsgrupper alltid möter. De argumenterar också att positiva särdrag som ens grupp har är någonting man vill värna om. I fallet av queera kan dessa ses som möjligheten att själv identifiera vad familj betyder för en och vem det innefattar, och i finlandssvenskarnas

fall en stolthet att vara del av en språklig och kulturell minoritet som har långa historiska rötter i Finland.

7.2. Framtida forskning

Avhandlingen gör det tydligt att en dubbel minoritetstillhörighet kan ha en stark inverkan på individer, vilket är ett intressant tema att forska i. Fastän studier om queera individer gjorts i Finland, har forskning med fokus på finlandssvenskar saknats. Eftersom denna frågelista nådde främst unga individer, borde man reflektera över möjliga sätt att göra samlandet av information av detta slag mer tillgängligt för äldre individer. I rapporten för projektet *Finland 100 – i regnbågens färger* tas intervjuer upp som ett alternativ för detta (Miinalainen & Strandberg 2018, 13).

För fortsatt forskning skulle äldre finlandssvenska queera individers upplevelser vara av intresse, då det skulle ge förutsättningar till att bättre kunna jämföra likheter och skillnader i hur det varit att växa upp som queer, i olika generationer. Ett större urval vore intressant för andra aspekter också. Information om respondentens samhällsklass kunde användas för att göra jämförelser mellan socialisationsprocesser och öppenhet gentemot queerhet mellan olika klasser. Med hjälp av ett större urval kunde man också genomföra en mer djupgående analys av vilken inverkan det geografiska området man växt upp i haft på ens identitetsbildning.

Något som inte tagits an i denna avhandling är att studera skillnader mellan queera svensk- och finskspråkiga individer i Finland. Finska litteratursällskapet (SKS) har en del insamlat material om finskspråkiga queera i Finland, så material för en sådan jämförelse finns tillgängligt.

8. Avslutande diskussion

Något jag reagerade på under arbetet, var hur mycket likheter som det går att hitta mellan finlandssvenskar och queera som minoritetsgrupper. Att båda grupperna utgör en numerär minoritet är självklart, men utöver detta hittades också andra, mindre självklara gemensamma faktorer. Till dessa räknar jag identitetens eventuella politiska stämpel: att orka visa sig vara queer eller finlandssvensk kan ses som ett politiskt ställningstagande då

man ökar identitetens synlighet och kräver att bli sedd ”som den man är”. I frågelistan frågades ej om man är öppen med sin finlandssvenska identitet, men själv som tvåspråkig i Finland känner jag att jag ofta saknar orken att ta diskussioner på svenska med individer jag inte är säker på att kan språket. Finlandssvenskans politiska stämpel är speciellt aktuellt då svenskans ställning i Finland har mätts i ett flertal opinionsundersökningar under 2000-talet och det i dem blir klart att språkklimatet försämrats (Herberts 2018, 11).

Känslan av samhörighet som lyste igenom många av svaren gick också att tillämpa på båda identiteterna: man talade om en finlandssvensk ankdamn och om queera gemenskaper och även om queera vänkretsar i termer av familj.

De oklara gränsdragningarna för båda grupperna framkom såväl i SLS insamlade material, som i kapitlet om identitetsbildning. För queera handlade det bland annat om att osynliggöras som queer om man var i en relation med någon av motsatta kön, samt av olika sätt att tänka kring öppenhet. Identiteter som demisexuell och polyamorös var i vissa fall lättare att gömma än andra identiteter, men gjorde också att man nödvändigtvis inte av andra sågs som queer. I finlandssvenskhetens fall kom det genom frågelistan främst fram skillnader i språkkunskaper och vare sig språket påverkat ens umgängeskretsar. Andra intressanta aspekter i finlandssvenskhet är hur ens etniska bakgrund kan påverka synen på den egna identiteten, samt hur andra tolkar en.

Att höra till en minoritet handlar om att vara den andre, den som avviker från majoriteten. Den finlandssvenska identiteten skapades och skapas fortfarande starkt genom en rågång mellan finlandssvenskhet och att vara finskspråkig eller etniskt finsk, samt genom att understryka att man inte är svensk trots användningen av det svenska språket. Då allt färre finländska städer i dagens läge har svenskspråkig majoritet kan man inte som finlandssvensk undgå insikten av att man representerar en minoritet. På liknande sätt har den queera gruppen aldrig getts ett annat alternativ än att reflektera över sitt avvikande, då det omkringliggande samhället i modern tid präglats så starkt av hetero- och cisnormativitet. Tillhörandet till en (eller flera) minoritetsgrupper bör ändå inte antas vara en negativ sak. Det kan också ha positiva innebörder: en kollektiv identitet och en gruppsolidaritet där man i många anseenden strävar efter gemensamma mål, och chansen att tillföra ett unikt perspektiv som majoriteten saknar.

En annan intressant tanke är att tillämpa Allardts och Starcks (1981) argument att såväl resonemang som data påvisar att en central del i överlevnaden av språkliga minoriteter är sociala organisationer, på den queera gruppen. Självklart är att queera individer inte kommer att försvinna även om deras organisationer gjorde det, men hur skulle det påverka gruppen? Som centrala delar av den queera identitetens och på så sätt gruppens uppkomst ses internationellt Stonewall upproret i New York, och i finländsk kontext Vanhan Kellari i Helsingfors. Dessa har haft en integrerande funktion till gruppen och hjälpt till att skapa den. I svaren på frågelistan framkom att det för den egna identitetsbildningen och en känsla av tillhörighet för många varit viktigt att hitta finlandssvenska hbtqi-rum och sammanhang, vilka är ett exempel på den positiva inverkan sociala organisationer kan ha.

Svårigheter i det dubbla minoritetskapet uppgavs vara just avsaknaden av queera rum och representation i vissa delar av Svenskfinland, samt att finlandssvenskan saknade begrepp angående queera frågor. Många uppgav sig ändå hittat begrepp de var nöjda med från till exempel engelskan. Det var också vanligt att ty sig till finskspråkiga kretsar och sammanhang i fall där den finlandssvenska ankdammen kändes för begränsande. För att värna om det svenska språket i Finland, samt för att inte tappa den unika finlandssvenska queera identiteten, vore det ändå viktigt att erbjuda såväl queer kunskap som kultur på svenska.

Sammanfattningsvis kan man säga att en minoritet är en grupp som är medveten om sin position i samhället, men vägrar att låta sig sopas under mattan. En minoritet har en politisk agenda; att vara jämlik med majoriteten, och en individ som hör till gruppen tar ständigt ställning till denna politiska aspekt. Att höra till en minoritet kan upplevas tungt; ibland saknar man ork att ta striden som öppenheten om ens tillhörighet kan föra med sig. Utöver detta är en minoritetstillhörighet någonting man är stolt över, någonting man vill ta vara på och tillsammans jobbar för att inte förlora.

Litteraturförteckning:

Ahrne, Göran & Peter Svensson (2016) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber Ab.

Alanko, Katarina (2014) ”Mitä kuuluu sateenkaarinoorille?” *Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura*, publikation 146, nätpublikation 72 & Seta, Seta-publikation 23.

Allardt, Erik & Christian Starck (1981) *Språkgränser och samhällsstruktur: finlandssvenskarna i ett jämförande perspektiv*. Stockholm: AWE/Geber

Ambjörnsson, Fanny (2006) *Vad är queer?*. Stockholm: Natur och Kultur.

Asplund, Johan (1980) *Socialpsykologiska studier*. Stockholm: Almqvist & Wiksell förlag Ab.

Berg, Martin & Jan Wickman (2010) *Queer*. Malmö: Liber Ab.

Björklund, Hanna (2017) ”Expert tveksam till termen bibelbälte”. *Kyrkpressen* 3.8.2017

Tillgängligt på: <https://www.kyrkpressen.fi/aktuellt/56623-Expert-tveksam-till-termen-bibelb-lte.html> [Hämtat 18.5.2019]

Boréus, Kristina & Bergström Göran (2018) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur

Butler, Judith (1990) *Gender Trouble: feminism and the subversion of identity*. London: Routledge.

Butler, Judith (2007) *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos.

Callis, April S. (2009) Playing with Butler and Foucault: Bisexuality and Queer Theory, *Journal of Bisexuality*, 9:3-4, 213-233.

Council of Europe (2011) *Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

Diskrimineringslagen 1325/2014. *Finlands författningssamling*. Helsingfors: Riksdagen.

European Commission (2015) Eurobarometer 83.4 Results for Finland. *Discrimination in the EU in 2015*. Eurobarometer.

Foucault, Michel (1978) *The History of Sexuality. Volume 1: An Introduction*. New York: Pantheon Books.

Giddens, Anthony (1997) [1991] *Modernitet och självidentitet: självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos.

Goffman, Erving (1963) *Stigma; notes on the management of spoiled identity*. New Jersey: Prentice-Hall.

Goffman, Erving (1959) *The presentation of self in everyday life*. New York: Doubleday.

Grundlagen 731/1999. *Finlands författningssamling*. Helsingfors: Riksdagen.

Herberts, Kjell (2018) *Om språkklimatet i Finland: Som att åka rulltrappa åt fel håll*. Tankesmedjan agenda.

Institutet för hälsa och välfärd (2018) *Ordlista*. Tillgängligt på: <https://thl.fi/sv/web/jamstalldhet/framjande-av-jamstalldhet/ordlista> [Hämtat 25.5.2019]

Kivilaakso, Katri (2018) ”Finska litteratursällskapets arkiv”. *Minns du? Vårt queera kulturarv och arkivens roll*. Servicen Kultur för alla/ För kultur på lika villkor rf. Servicen Kultur för allas publikationer 3/2018.

Klinkmann, Sven-Erik (2017) *Föreställda finlandssvenskheter: intersektionella perspektiv på det svenska i Finland*. Sven-Erik Klinkmann m.fl. (red) Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.

Lag om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet 563/2002. *Finlands författningssamling*. Helsingfors: Riksdagen.

Lag om registrerat partnerskap 950/2001. *Finlands författningssamling*. Helsingfors: Riksdagen.

Lag om registrerat partnerskap 391/2009. *Finlands författningssamling*. Helsingfors: Riksdagen.

- Liebkind, K, Teräsaho, M & Jasinskaja-Lahti (2006) ”Upplevelser av hot mot den finlandssvenska identiteten: orsak till identitetsförstärkande strategier?” KLOTS (red.) *Räcker det med svenskan?: om finlandssvenskarnas anknytning till sina organisationer*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. 684: 89–122.
- Lönnqvist, Bo (2001a) ”Myten om den finlandssvenska familjen” Anna-Maria Åström m.fl. (red) *Gränsfolkets barn. Finlandssvensk marginalitet och självhävdelse i kulturanalytiskt perspektiv*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. 26–36.
- Lönnqvist, Bo (2001b) ”Retoriken i den etniska mobiliseringen” Anna-Maria Åström m.fl. (red) *Gränsfolkets barn. Finlandssvensk marginalitet och självhävdelse i kulturanalytiskt perspektiv*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. 16–25.
- Paqvalén, Rita (2018) ”Vems kulturarv, vems historia?” *Minns du? Vårt queera kulturarv och arkivens roll*. Servicen Kultur för alla/ För kultur på lika villkor rf. Servicen Kultur för allas publikationer 3/2018.
- Pettersson, Tobias (2016) ”Sannfinländska unga chockar med prygelvideo mot skolsvenskan.” *Hufvudstadsbladet* 28.12.2016
Tillgängligt på: <https://www.hbl.fi/artikel/sannfinlandska-unga-chockar-med-prygelvideo-mot-skolsvenskan/> [Hämtat 19.5.2019]
- Pitkänen, Essi (2012) *Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten mielenterveys: viikko nuorten kanssa työskenteleville*. Avhandling i socionomutbildning, Diakonia ammattikorkeakoulu.
- Regnbågsankan (2018) *Lista över begrepp som kan vara till hjälp när du orienterar dig i hbtqi+ diskussioner*.
Tillgängligt på: <https://www.regnbagsankan.fi/utbildning-skolbesok/fakta-om-hbtqi/> [Hämtat: 23.5.2019]
- Rhoads, Robert A. (1994) *Coming Out in College: The Struggle for a Queer Identity*. Westport: Bergin & Garvey.
- Rydström, Jens & Kati Mustola (2007) *Criminally Queer: Homosexuality and Criminal Law in Scandinavia 1842–199*. Aksant Academic Publishers.

Sarkola, Milja (2017) "Adressaten känd – minnen av Vivica Bandler". *Finland 100 – i regnbågens färger Bloggtexter 2016–2018*.

Schroeder, Kira (2016) "Regnbågsprojekt dokumenterar undangömd historia" *Källan* 2:2016. Svenska Litteratursällskapet.

Wassholm, Johanna (2018) *Suomenruotsalaisuuden synty*. Kalle Haatanen [podcast]. Yle arena. Längd 53minuter.

Welhengama, Gnanapala (2000/2018) *Minorities' Claims: From Autonomy to Secession. International law and state practice*. London & New York: Routledge.

Wheatley, Steven (2005) *Democracy, Minorities and International Law*. Cambridge: Cambridge.

Widding, Ulrika (2006) *Identitetsskapande i studentföreningen: Köns- och klasskonstruktioner i massuniversitetet*. Akademisk avhandling, Umeå universitet.

Yoshino, Kenji (2002) Covering, *The Yale Law Journal*, Vol. 111: 4, s. 769-939

Bilaga 1. Frågelistan “Minoritet i minoriteten”

Frågelista: Minoritet i minoriteten

Tillhör du eller någon i din närmaste krets en sexuell minoritet eller könsminoritet? Finns det berättelser i din familj om någon släkting som levtt med en annan av samma kön eller som på olika sätt brutit mot könsnormen? Vi vill gärna höra din/er berättelse!

För varje fråga finns det ett antal delfrågor som du kan använda som stöd och inspiration i ditt svar, men du behöver inte svara på alla. Skriv ditt svar på skilt papper och skicka in tillsammans med samtyckesblanketten (se nedan). Insamlingen är ett samarbete mellan Svenska litteratursällskapet och projektet *Finland 100 – I regnbågens färger* (Seta r.f. och Kultur för alla).

För mer information: www.sls.fi/hbtiq

Frågelistan kan besvaras till 10.7.2017.

Berättelser och begrepp

Berätta om hur och varifrån du första gången hörde om sexuella minoriteter eller könsminoriteter. Fick du informationen via rykten och skvaller eller hittade du den i tidningsartiklar, i program på TV eller radio eller i böcker? Vad minns du från behandlingen av ämnet?

Berättas det i din släkt om någon som skulle ha tillhört en sexuell minoritet eller könsminoritet? På vilket sätt har personen beskrivits eller omtalats? Vad vet du om hens liv?

Vilka slags begrepp har du stött på i anslutning till sexuella minoriteter eller könsminoriteter? Vilka använder du själv? Vilka begrepp användes inom och/eller om minoriteterna förr? Var och när har begreppen använts?

Språk

Hur är det eller har det varit att leva som sexuell minoritet eller könsminoritet på svenska i Finland? Vilken betydelse har språket haft för val av partner och sociala kontakter samt möjligheter att leva ut den sexuella identiteten eller könsidentiteten? På vilket sätt har språket påverkat dina eller din närståendes val och på vilket sätt har detta förändrats?

Vilken inverkan har språket och din/ en närståendes sexuella identitet eller könsidentitet haft på val av hemort (och eventuellt även hemland)? Har du/ din närstående någon gång flyttat till en annan ort eller ett annat land för att kunna leva som homo/bisexuell eller trans/interkönad person? Vad fick dig/hen att åka iväg? Varifrån flyttade du/hen och vart? Vilken var din/hens familje- och arbetssituation i samband med flytten?

Följer du aktivt med vad som händer och skrivs i anslutning till sexuella minoriteter och könsminoriteter utanför Finland och vilken roll spelar ditt modersmål i detta sammanhang? På vilka olika språk och via vilka kanaler följer du med det som händer utanför Finland? Beskriv din relation till det nordiska och speciellt svenska hbtqi-fältet.

Identitet

Har du reflekterat över din sexuella identitet eller könsidentitet? Identifierar du dig med sexuella eller könsminoriteter/majoriteter? Är din sexuella identitet och/eller könsidentitet en viktig del av dig och hur? Berätta om situationer då din identitet blir viktig eller förlorar betydelse.

Har din identitet alltid varit självklar eller har någon händelse varit avgörande för din identitet? Beskriv ögonblick, personer och/eller kulturella produkter som har varit betydelsebärande för din sexuella identitet eller könsidentitet.

Är du öppen med din identitet? Vad har fått dig att vara öppen eller tuga om din identitet, i vilka situationer är du öppen eller tigger du om din identitet? Varför?

Beskriv din vänskapskrets och familj. Vem hör till dem och hur har den förändrats och varför? Har du vänner eller familjemedlemmar som är homosexuella, bisexuella, trans- eller interkönade? Vilken roll spelar svenskan i din umgänges- och familjekrets? Hur och var träffas du med dina vänner? Klär ni er på något speciellt sätt? Har ni använt smeknamn för varandra?

Beskriv dina sociala nätverk. Hur och var har du hittat likasinnade (föreningsliv, krogar, brevvänner, anonyma mötesplatser etc.)? Har det ändrat sig efter internet? Beskriv dina nätverk och hur de utvecklats. Vilken roll har språket spelat i val av grupper och medier?

Vilken är din relation till sexuella minoriteters eller könsminoriteters föreningsliv eller kulturverksamhet? Har du deltagit i dylik verksamhet, är du aktiv själv och har du varit med om att grunda en förening eller en verksamhet? Beskriv verksamheten och din roll i den. Vilka frågor har varit viktiga och vilka frågor har debatterats inom gruppen/verksamheten? Har det funnits några speciella svenska eller tvåspråkiga sammanhang som varit speciellt viktiga för dig (informella nätverk och grupper eller föreningar såsom t.ex. Gay West, Regnbågsankan, Regnbågsfyren eller Fenix-klubben)? Eller feministiska grupper som varit viktiga i detta sammanhang? Berätta om dina minnen från dem.

Vilken roll har olika hbtqi-milstolpar (till exempel dekriminaliseringen av homosexualitet och partnerskapslagens införande) spelat för dig? På vilket sätt inverkade AIDS-epidemin under 1980- och 90-talet på ditt liv?

Tack för att du svarat! Ditt bidrag är värdefullt för forskningen nu och i framtiden. För att materialet ska kunna arkiveras och användas behövs ditt samtycke.

Sänd svaret tillsammans med den ifyllda samtyckesblanketten per post till

Svenska litteratursällskapet, SLS Arkiv, PB 158, 00171 Helsingfors

eller per e-post till fragelista@sls.fi.

Obs! Arkivet behöver en undertecknad samtyckesblankett för att ditt svar ska kunna arkiveras i SLS arkiv och göras tillgängligt för forskning. Bakgrundsuppgifterna är tillgängliga med ditt svar medan kontaktuppgifterna endast är för arkivet. Du kan också vara anonym (fyll då endast i bakgrundsuppgifterna födelseår, ort(er) och titel/yrke).

